

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu Kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Age Tihomirova

**KOOLIVÄGIVALLA ENNETAMISE JA LEEVENDAMISE
VÕIMALUSED PÄRNUMAA KUTSEHARIDUSKESKUSES**

Lõputöö

Juhendaja: sotsiaaltöö dotsent Marju Medar

Pärnu 2013

Soovitan suunata kaitsmisele
(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud “.....” 2013. a.

TÜ Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse juhataja

Tiiu Kamdron

Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. KOOLIVÄGIVALD JA SELLE OSAPOOLED	7
1.1. Koolivägivalla olemus	7
1.2. Koolivägivalla osapooled.....	12
1.2.1. Kiusamise osapooled.....	12
1.2.2. Rollide jagunemine kiusamise korral.....	14
1.3. Õpilase ja õpetaja vaheline vägivald.....	16
1.4. Koolivägivalla ennetamine ja leevendamine	18
1.4.1. Seaduslikud regulatsioonid vägivalla ennetamiseks	18
1.4.2. Erinevad programmid ja projektid koolivägivalla ennetamiseks ja vähendamiseks	19
1.4.3. Meetodid vägivalla vähendamiseks koolis.....	23
1.4.4. Pärnu Kutsehariduskeskuse strateegiad koolivägivalla ennetamiseks ja leevendamiseks	25
2. UURIMUS KOOLIVÄGIVALLAST PÄRNUMAA KUTSEHARIDUSKESKUSE ÕPILASE PILGI LÄBI.....	29
2.1. Uurimuse eesmärgid ja metoodika.....	29
2.2. Uurimuse valim.....	30
2.3 Uurimisandmete analüüs.....	32
2.3.1 Kutsekooli õpilaste teadlikkus koolivägivallast.....	32
2.3.2 Õpilaste isiklik kogemus koolivägivallaga PKHK-ses	38
2.3.3. Koolivägivalla leevendamise ja ennetamise võimalused õpilase pilgu läbi .	42
2.4. Arutelu ja järeldused	46
KOKKUVÕTE.....	50
KASUTATUD KIRJANDUS	52
LISAD	55
SUMMARY	59

SISSEJUHATUS

Koolivägivald on viimase aastakümne jooksul üha sagedamini esinev sotsiaalne probleem, mida on kogetud paljudes koolides ning mis on põhjustanud palju avalikke arutelusid ja uuringuid üle maailma. Järjest enam kajastavad erinevad meediaväljaanded uusi koolivägivalla juhtumeid, mille puhul tihti üks osapooltest on saanud raskesti kannatada.

Uurimused näitavad, et õpilaste arvates on üheks tõsisemaks probleemiks koolis koolivägivald, millel tänases koolis on kaks palet: füüsiline ja psühholoogiline. Varasemalt kasutasid tütarlapsed enamjaolt vaimse (nimetatakse ka verbaalne, psühholoogiline) vägivalla mitmesuguseid vorme, kaasajal tarvitavad tüdrukud lisaks vaimse vägivalla erinevatele vormidele kaasõpilaste vastu ka tõsist kehalist vägivalda. Poisid on tarvitavad kaaslaste suhtes peaausjalikult kehalist vägivalda.

Õpilase probleemid saavad alguse kodust ning kodud on väga erinevad. Pärnumaa Kutsehariduskeskuse õpilased tulevad erinevatest kodudest ning kooli üks ülesannetest on arendada neist üksteist mõistvad kaaslased, meeskonnaliikmed. Selleks, et vägivalla-probleeme lahendada ja ennetada, on vaja nii kodu, kooli kui ka õpilase koostööd.

Käesolev koolivägivalda puudutav uurimus on läbi viidud Pärnumaa Kutsehariduskeskuse õpilaste seas **eesmärgiga** välja selgitada koolivägivalla esinemine koolis, õpilaste teadlikkus sellest ning meetodid, kuidas koolivägivalda ennetada ja/või leevendada.

Uurimuse kaudu otsiti töös vastuseid kolmele uurimisküsimusele:

- Mida teavad Pärnumaa Kutsehariduskeskuse õpilased koolivägivalla kohta?
- Kuidas ilmneb koolivägivald Pärnumaa Kutsehariduskeskuses?
- Kuidas õpilaste arvates ennetada/leevendada koolivägivalda?

Uurimus viidi läbi kvantitatiivse uurimusena ajavahemikus 16.02 - 16.03.2009.a. Andmeid koguti ankeetküsitluse kaudu 74 õpilaselt. Saadud andmeid analüüsiti

uurimisküsimustel baseeruvate teemade lõikes Exceli arvutiprogrammi abil ning esitati töös koos autoripoolsete tõlgendustega.

Diplomitöö koosneb 2 peatükist, millest teooria osas on antud ülevaade koolivägivalla olemusest ja liikidest, koolivägivalla ennetamise ja leevendamise võimalustest. Töö teises peatükis antakse ülevaade uurimuse läbiviimisest, sh uurimiseesmärkidest, meetodist ja valimist ning analüüsitakse uurimisandmeid. Töö arutelu ja järelduste alapeatükis diskuteeritakse saadud tulemuste üle ja tehakse ettepanekuid Pärnumaa Kutsehariduskeskuse koolivägivalla ennetamise ja leevendamise tõhustamiseks.

Diplomitöö koostamisel on lähtutud Tartu Ülikooli Majandusteaduskonna metoodilisest juhendist „Üliõpilaste kirjalikud tööd”, mis on välja antud Tartu Ülikooli poolt 2012 aastal.

Peamised töös kasutatavad mõisted on:

Kiusamine – agressiivne käitumine; võimuhete tasakaalutus kiusaja või kiusajate ja ohvri või ohvrite vahel; selline tegevus, mis on aja jooksul korduv ja mille sihtmärgiks on ohver. (Olweus 1993, Farrington 1993, viidatud Kõiv 2006: 17 vahendusel).

Koolivägivald – igasugune situatsioon, kus mistahes kooli kuuluv isik hirmutab, ähvardab, väärkohtleb või ründab teist kooli kuuluvat indiviidi. (Slee 2003, viidatud Kõiv 2006: 11 vahendusel).

Kiusaja – isik, kes keeldub vastutamast oma tegude eest; on võimetu või tõrges tunnistama, et kiusamisel on teiste jaoks tagajärjed, ei tea kuidas käituda teisiti ning on tõrges muutma oma käitumismustrit. (Olweus 1993, viidatud Kõiv 2006: 11) vahendusel).

Ohver – isik, kelle suhtes rakendatakse koolis vägivalda. Eristatakse: **passiivne** – ängistunud, ei ole võimeline ennast kaitsma; **provokatiivne** – temperamentne, lööb vastu. Neile võib olla omane nii teiste kiusamine kui ka ohvriks olemine. (Olweus 1993, viidatud Kõiv 2006: 24 vahendusel).

Kooli sotsiaaltöötaja – koolis töötav spetsialist, kes aitab õpilastel ja nende perekondadel ületada sotsiaalseid, käitumuslikke, emotsionaalseid ja majanduslikke probleeme, mis takistavad õppimist.

Peamised töös kasutatavad lühendid on:

PKHK- Pärnumaa Kutsehariduskeskus

1. KOOLIVÄGIVALD JA SELLE OSAPOOLED

Käesolevas peatükis kirjeldatakse koolivägivalda kui probleemi Eesti õppeasutustes. Tuuakse välja koolivägivalla ja kiusamise erinevad mõisted, kirjeldatakse erinevaid vorme ning tuuakse välja osapoolte rollid vägivallajuhtumite korral.

1.1. Koolivägivalla olemus

Eestis läbiviidud uurimus (Kõiv 2001) on näidanud, et õpilased kasutavad mõistet **vägivald** agressiivse käitumise tähenduses, mille alla kuuluvad nii füüsilised, kui ka psühholoogilised teist inimest kahjustavad tahtlikud käitumisaktid, mis tekitavad negatiivseid emotsioone.

Agressiivne käitumine ehk agressioon on teist isikut kahjustav käitumine. Agressioon võib olla nii füüsiline kui psühholoogiline (sümboolne agressiivsus sõnade ja mitteverbaalse kommunikatsiooni kaudu, psühholoogiline külm sõda). Samuti pole agressiivsus juhuslik. See on energiline, järjekindel ja teadlik tegevus. (Bachman, Maruste 2001).

Koolivägivald on igasugune situatsioon, kus mis tahes kooli kuuluv indiviid hirmutab, väärkohtleb, ähvardab või ründab teist kooli kuuluvat indiviidi (Slee 2003, viidatud Kõiv 2006: 11 vahendusel); või interpersonaalne tegevus või situatsioon, kus hariduslikku ümbrusesse kuuluv indiviid saab füüsiliselt, psühholoogiliselt või moraalselt kahjustada (Ortega, De Rey, Fernandez 2003, viidatud Kõiv 2006: 11 vahendusel).

Kiusamine on ühe või mitme inimese negatiivne ja sageli agressiivne või manipuleeriv tegu, või teatud aja jooksul korduvad teod teise inimese või inimeste suhtes. Kiusamine on väärnähtus ja põhineb jõudude ebavõrdsusel (kiusajal on rohkem võimu kui kiusataval). (Sullivan K., Cleary, M., Sullivan G. 2004: 5).

Kiusamine on üldise asotsiaalse ja reegleid eirava käitumise üks osa: taoliste noorte risk edaspidi kuritegevuse ja alkoholini jõuda on oluliselt suurem kui teistel. (Leino, Männiste 1996: 102).

Kiusamisel on kolm iseärasust: (1) ohver ei provotseeri reeglina kiusamiskäitumist; (2) kiusamine on korduv tegevus; (3) kiusaja on tugevam või teda tajutakse teiste poolt tugevamana kui ohvrit (Smith 1991, viidatud Kõiv 2003: 19 vahendusel).

Sarnaselt koolikiusamisele on ka koolivägivald agressiivse käitumise alaliik, millel on koolikeskkonnas spetsiifilised tunnused – tahtlik füüsilise jõu kasutamine kellegi või millegi vastu. Koolikeskkonnas hõlmab see füüsilist jõu kasutamist kellegi või millegi vastu – mõne indiviidi või asja vastu – olgu selleks siis kas teine õpilane või koolimaja sein, millele joonistatakse grafitit. (Kõiv 2003: 11-12).

Kiusamine on raske nähtus, millesse tuleb alati sekkuda. Kiusamise objektiks sattumine on arengurisk, kuna kiusamine pole mööduv nähtus, vaid püsiv olukord, mis võib jätkuda aastast aastasse. Kiusamisega seostub kergesti terviklik inimväärikuse kaotus samaväärses rühmas. Kiusatud õpilane muutub tõrjutuks, ebapopulaarseks ja tema tegevusse suhtutakse negatiivselt. (Kiusamine: 2009).

Kiusamisel on kolm tunnusjoont (Kõiv 2006: 15):

- korduv rünnak ohvri vastu toimub pika perioodi vältel;
- tahtlik rünnak ohvri vastu, mis teeb ohvrile kahju kas vaimselt või füüsiliselt;
- eksisteerib tasakaalutus võimusuhtes ohvri ja kiusaja vahel.

Kiusamisel on mitmed vormid, kiusamine võib olla füüsiline või mittefüüsiline või hõlmata ka vara kahjustamist.

Füüsiline kiusamine on kõige selgem kiusamise vorm ning esineb siis, kui inimene saab füüsiliselt kannatada kas hammustamise, jalaga või rusikaga löömise, kriimustamise, sülitamise, jala tahapanemise, juustest kiskumise või mõne teise füüsilise rünnaku läbi. (Sullivan K. et al. 2004: 7).

Mittefüüsiline kiusamine (mõnikord nimetatud ka sotsiaalseks agressiooniks) võib olla verbaalne ja mitteverbaalne:

Verbaalne kiusamine võib olla (Sullivan K. et al. 2004: 7):

- solvav telefonikõne;
- raha või esemete väljapressimine;
- hirmutamine või vägivallaga ähvardamine, söimamine;
- rassistlikud märkused;
- narritamine;
- seksuaalse alltekstiga solvangud;
- mõnitamine või julmade märkuste tegemine;
- laimu ning pahatahtlike kuulujuttude levitamine.

Mitteverbaalne kiusamine võib olla otsene või kaudne. Otsene mitteverbaalne kiusamine kaasneb verbaalse ja füüsilise kiusamisega. Kaudne kiusamine on manipuleeriv ning sageli salalik. (*Ibid:* 7).

Otsese mitteverbaalne kiusamise alla kuuluvad ebaviisakad liigutused ja grimassid, mida sageli ei peetagi kiusamiseks, sest arvatakse, et see on kahjutu. Tegelikult on sellise käitumise eesmärgiks oma ülemvõimu näitamine ning kiusatava ähvardamine, et teda võidakse igal ajal endi hulgast välja heita. (*Ibid:* 7).

Kaudne mitteverbaalne kiusamine võib olla tahtlik ning sageli süstemaatiline ignoreerimine, mittekaasamine, tõrjumine, õelate kirjade (sageli ananüümsete) saatmine ja teiste õpilaste vaenule õhutamise. (*Ibid:* 7).

Vara kahjustamine - siia kuuluvad riiete katkirebimine, raamatute lõhkumine, isiklike asjade hävitamine ning vargused (*Ibid:* 7).

Smith (1999) lisab, et tänapäeva koolides on probleemiks veel kaks uut kiusamise liiki – **rassistlik kiusamine** ning **seksuaalsete vähemuste vastu suunatud kiusamine** (nt 80% geidest ja lesbidest on kogunud narritamist oma seksuaalse orientatsiooni arvel). (Kõiv 2006: 26).

Tavakiusamise puhul on selge, kes kiusab ja keda. Kiusaja näeb oma teo vilju, teise inimese valu ja mõnikord verdki ning see võib ta peatada. On pealtnägijaid ja võimalik, et ka sekkujaid. See võib alata äkkmõtte ajal ja koolikoridoris. Ja lõppude lõpuks on

olemas kodu, kuhu võib alati pageda. Kuid mida aeg edasi, seda suurem on võimalus, et koolis alguse saanud kiusamine jätkub ka kodus küberkiusamise teel.

Küberkiusamine – see hõlmab endas e-kirjadega, mobiiltelefonidega, tekstisõnumitega ja veebilehekülgedel (Küberkiusamine, 2009):

- ähvardamist,
- alandamist,
- häbistamist,
- tõrjumist grupist,
- reputatsiooni ja sõprussuhete kahjustamist.

Küberkiusamise tunnusteks on (*Ibid*: 2009):

- ähvardavate, õelate e-mailide, tekstisõnumite jne korduv saatmine;
- personaalse või isikliku informatsiooni väljameelitamine kellelki ning selle levitamine;
- eksponeerides end kellegi teisenä (murdes sisse tema elektroonilisse kirja kasti) ebaõigete e-kirjade, sõnumite saatmine);
- interneti keskkondade (koduleht, suhtluskeskkond) loomine kaaslase üle naermiseks, alavääristamiseks või vaenu õhutamiseks;
- tavaliselt on kiusajaid, ähvardajaid mitu.

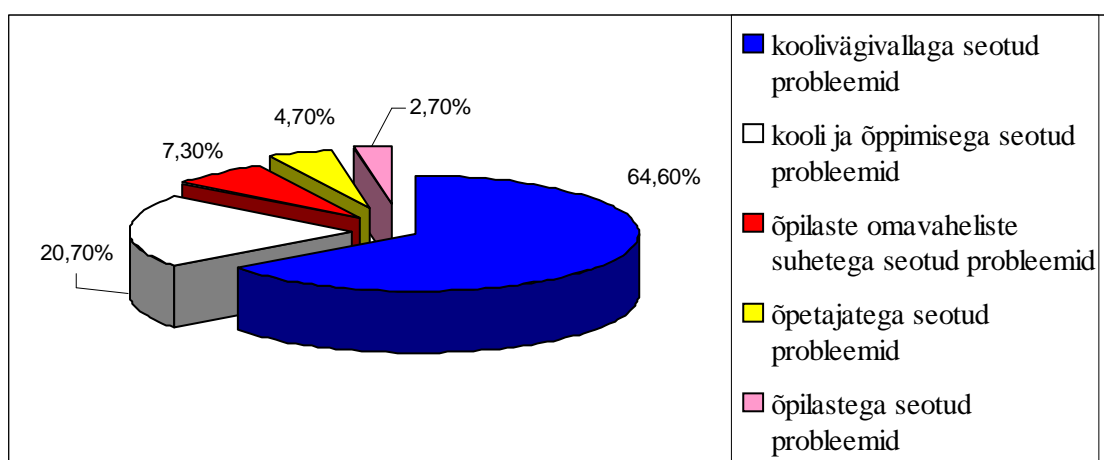
Kui õpilane on langenud küberkiusamise ohvriks siis (*Ibid*: 2009) peaks ta vahetama oma meiliaadressi ning sulgema konto(d), mille kaudu rünnakuid teostati. Samuti tuleb tal hoolikalt kaitsta ja varjata oma paroole ja salasõnu ning oma mobiiltelefoni numbrit mitte võõrastele jagada. Juhtunust tuleks rääkida inimestega, kes saaksid aidata või soovitada kuhu edasi pöörduda, näiteks vanemad, õpetajad, kooli tugisüsteemi töötajad.

On ka mitmeid asjaolusid, miks kiusamist on raske välja selgitada (*Ibid*: 2009):

- kiusaja teeskleb süüütut;
- kiusaja väidab, et tegi ainult nalja;
- kiusaja süüdistab kiusatut;
- kiusatu alahindab olukorda;
- teiste arvates pole asi nii hull;

- täiskasvanud kardavad olukorda sekkuda;
- täiskasvanud ei tea, mida tuleks teha.

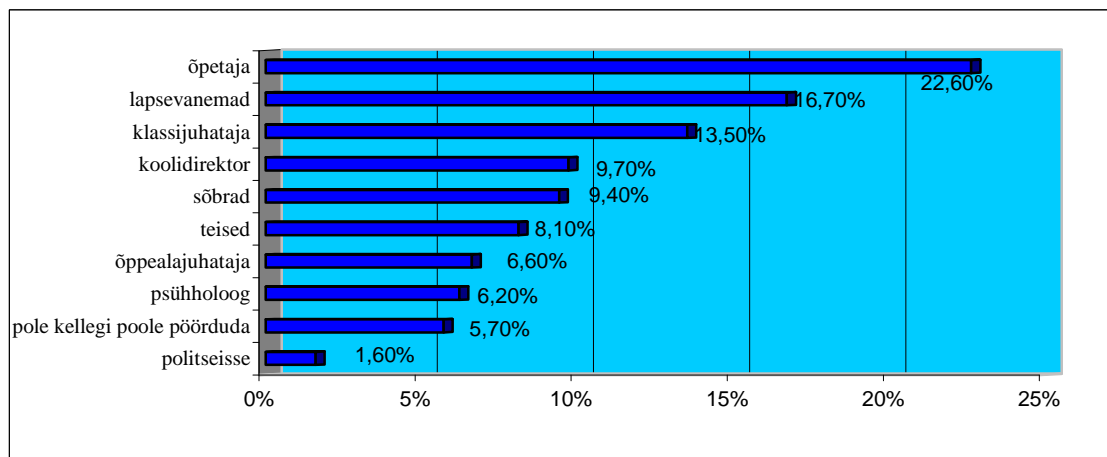
Kõivu 2001. aastal läbiviidud koolivägivalda puudutavast uuringust selgub, et koolivägivald on õpilaste arvates kõige tõsisem probleem. Kõiv on oma uuringutele baseerudes välja toonud õpilaste poolt sõnastatud koolivägivallaga seotud probleeme: 64,6% kooli ja õppimisega seotud probleemid 20,7%, õpilaste omavaheliste suhetega seotud probleemid 7,3%, õpetajatega seotud probleemid 4,7% ja õpilastega seotud probleemid 2,7%. (joonis 1.1)

Joonis 1.1. Koolivägivallaga seotud probleemid (Kõiv 2005).

Õpilaste seisukohalt vaadatuna kätkeb koolivägivald endas kahte aspekti: psühholoogilise ja füüsilise vägivalla ilminguid. Teisalt on sagedasemateks vägivalla liikideks koolis togimine ja tõukamine ning mitmesugused psühholoogilise vägivalla ilmingud – verbalsed ähvardused vägivallaga teiste kaasõpilaste suhtes või vägivald seoses õppevahenditega kui omandiga. (Kõiv 2005).

Samuti on kerkinud üles küsimus, kelle poole pöörduda abi saamiseks koolivägivalla korral. Õpilased toovad oma vastustes välja kahte põhilist isikut, kelle poole abi ja toetuse saamiseks koolivägivalla juhtudel pöörduda, need on õpetaja (22,6%) ja lapsevanemad (16,7%). (Joonis 1.2.).

Joonis 1.2. Isikud, kelle poole pöörduetakse abi saamiseks koolivägivalla korral (Kõiv 2005).

Enamik ohvritest ei räägi kiusamisest ei õpetajale ega ka kellelegi kodus, kusjuures tendents, et kiusamisest ei räägita, süveneb vanuse kasvades. Smith (1991) nimetab kiusamist „salajaseks õudusunenäoks“, sest sellise käitumise puhul kehtib vaikimise vastuvõetud kood, et kiusamisest ei räägita. (Kõiv 2006: 38).

1.2. Koolivägivalla osapooled

Koolivägivalla, nagu ka teiste vägivallavormide puhul esineb alati vähemalt kaks osapoolt, kelle vahel valitseb võimu tasakaalutus. Järgnevalt antakse ülevaade erinevatest kiusamisakti haaratud osalistest (peamiselt õpilastest), nende hoiakutest ja käitumisest.

1.2.1. Kiusamise osapooled

Tähtis element kiusamise defineerimisel on võimu tasakaalutus ohvri ja kiusaja vahel. Kiusamisel on suur roll ka kõrvalseisjatel, kes mängivad tähtsat osa kiusamise õhutamisel või pärssimisel. (Kõiv 2006: 24).

Kiusatakse tavaliselt neid, kes... (Politsei, 2013):

- ei löö vastu;
- õpivad paremini/halvemini kui teised;
- on väikest kasvu;
- on paksemad kui teised;

- on pikemad kui teised;
- on aeglasemad kui teised;
- on vaesemad kui teised;
- on lihtsalt teistest erinevad.

Põhjused kiusaja kiusamisel võivad olla järgmised (MTÜ Lastekaitse Liit):

- tahab tähelepanu saada;
- arvamus enesest on liiga hea või liiga halb;
- ei oska sõpru leida ega ise sõber olla;
- puudub süütunne ja võime mõista teiste tundeid;
- tal on lihtsalt igav.

Üsna tuntud seisukoht, mida kinnitavad ka Sharp ja Smith (2004) on, et lapse saamisel kiusajaks on väga suur roll kodusel olukorral. Laps jälgib kõrvalt oma vanemate ning õdede-vendade käitumist ja võtab selle eeskujuks oma sotsiaalsete suhete loomisel. Kui kodune olukord õpetab lapsele pidevalt vägivalda ning vastutusest kõrvale hiilimist, siis saab laps innustust nende taktikate kasutamisel oma kaaslaste peal.

Kiusaja võib olla pärit perest, kus vanematel pole oma lapse jaoks piisavalt aega. Tähelepanu püütakse kuritegevusega, s.h vägivallatsemisega, sest teisiti emad – isad neid ei märka. Selle tõttu puudub kiusajal empaatia- ja vastutustunne, mida peaksid vanemad oma lastes kujundama ja omapoolse eeskujuga süvendama. On juhtumeid, mille puhul kiusajateks on lapsed, kes on kasvanud autoritaarses peres. Nende arvamusi ei peeta oluliseks, vanemad ei taha leida kompromisse, vaid suruvad peale oma vaateid ja seisukohti. Sellise surve tagajärjeks ongi lapse püüdlused kompenseerida omaenese küündimatust teisi kiusates. (Kõiv 2003b).

Paljud tänased kiusajad on ka ise langenud vägivalla ohvriks kodus või kusagil mujal. Nad ei ole saanud sellest kellegi usaldusväärse inimesega rääkida ning laps ise ei oska juhtunuga toime tulla. Nad tõmbuvad endasse ning häbenevad oma kodu, vanemaid, perekonna majanduslikku olukorda vms. Mõnel lapsel on rohkesti ruumi ja vabadust, kuid teisel jälle puuduvad soodsad tingimused kasvamiseks ja arenemiseks. (Sullivan, G., Cleary, M., Sullivan, K. 2004).

Smith ja Morita (1999, viidatud Kõiv 2006: 19 vahendusel) toovad võimu kuritarvitamise vormidena välja järgmist: ohvriks olev laps võib olla arvulises vähemuses, noorem, nõrgem või psühholoogiliselt vähem ennast usaldav ning kiusaja või kiusajad kasutavad ära seda võimalust teha ohvrile haiget, saades või kindlustades sellega endale kas psühholoogilise rahulolu, staatuse eakaaslaste grupis või otsese finantsilise kasu raha või asjade näol.

Uurimused on näidanud, et kõrvalseisjad on kohal enamiku kiusamisjuhtude korral, kuid sekuvad harva kiusamise peatamiseks. Seega on kiusamisvastases võitluses oluline õhutada kõrvalseisjaid mitte passiivsed olema. (Kõiv 2006: 27).

Viimane ulatuslik kiusamise uuring tehti 2002. aastal ning võrdlusena kasutati sama valdkonna 1999. aasta ülevabariigilisi uurimusi. 1999. aastal oli kõigist põhikooli ja gümnaasiumiõpilastest kiusajaid 7,7% ja ohvreid 8,8%, 2002. aasta küsitluse põhjal oli aga kiusajaid 8,9% ning ohvreid 9,6%. Uurimused näitasid, et kiusamise sagedus Eesti üldhariduskooli 3.-6. klassis oli tõusvas trendis ning probleem aina süveneb.

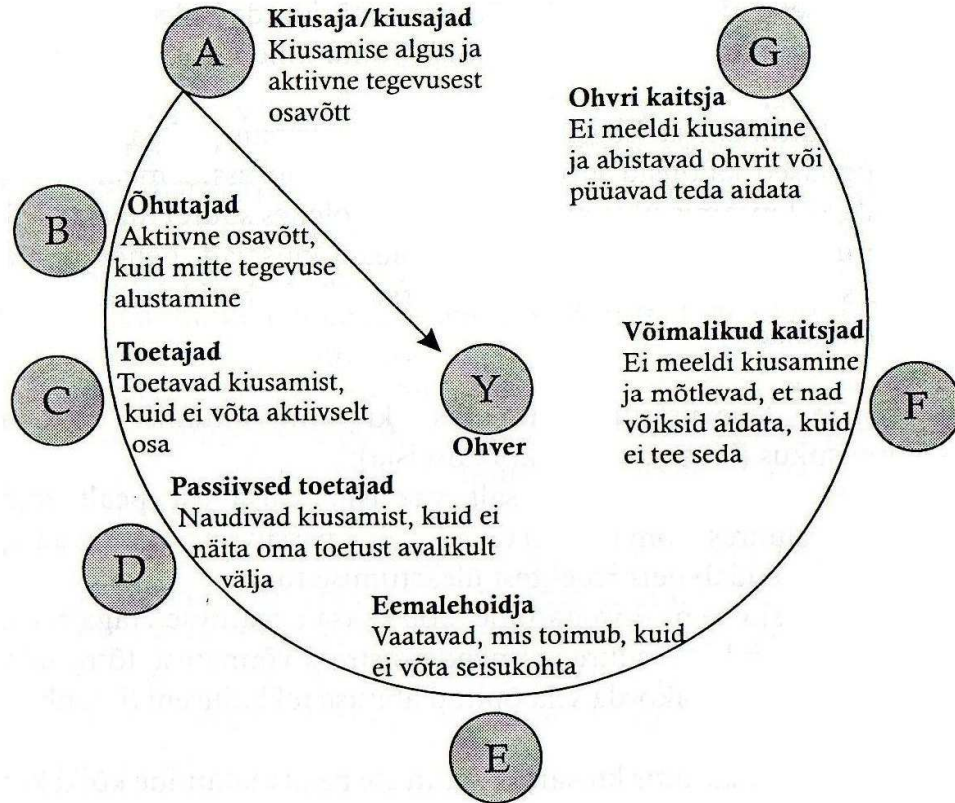
Samuti on kasvanud kiusajate ja ohvrite arv poiste hulgas ning kiusamine on nihkunud varasemale eale. See uurimus ei tõestanud kiusamise suurenemist tüdrukute hulgas. Uurimus kajastas, et varasematel aastatel oli kõige rohkem kiusajaid ja ohvreid 5. ja 6. klassis, kuid 2002. aasta uuringu andmetel oli neid kõige rohkem 4. Klassis. (Kõiv 2003a).

1.2.2. Rollide jagunemine kiusamise korral

Kiusamine laiemas tähenduses ei hõlma ainult kiusajat ja ohvrit, vaid palju enamaid õpilasi (vt. joonis 1.3.). Oluline roll on ka kõrvalseisjatel, kuigi empiirilised uurimused näitavad, et see, kas ollakse kõrvalseisja või ohver, ei ole õpilaste puhul alati nende vaba valik. (Walker, Colvin, Ramsey 1995).

Kinnitust on leidnud, et 85% koolilastest on suuremal või vähemal määral (alustades aktiivsest osalusest kuni passiivse pealtvaatamiseni) seotud kiusamiskäitumisega (Atlas & Pepler 1998; Craig & Pepler 2000, viidatud Kõiv 2006: 25 vahendusel). Kiusajatel ja ohvritel on oluline koht klassis tegelikult aset leidvas kiusamises, kuid ka teised õpilased mängivad erinevate hoiakute ja käitumisega selles protsessis erilist rolli.

Allpool on toodud nn. kiusamise ring, mis annab ülevaate kiusamisakti haaratud osapoolte hoiakutest ja käitumisest (Kõiv 2006: 25).

Joonis 1.3. Kiusamise ring: õpilaste rollid kiusamises. (Olweus 2003, viidatud Kõiv 2006: 25 vahendusel).

Salmivalli et. al. (1996) uurimuse andmetel on eemalehoidjaid tüdrukute seas 40% ja poiste seas 7%, õhutajaid ja toetajaid 37% poiste ja 2% tüdrukute seas, kaitsjaid 30% tüdrukutest ja 5% poistest. Seega selgus uurimuses, et kiusamiskäitumise erinevate rollide jaotuses kipub esinema soolisi erinevusi – nii kiusajad kui nende õhutajad ja toetajad kaldusid sagedamini olema meessoost ning ohvri kaitsjad ja eemalehoidjad sagedamini naissoost. Õpilaste rollid kiusamissituatsioonis on seotud õpilaste sotsiomeetrilise staatusega grupis. Ohvri kaitsjad kalduvad olema kõige populaarsemad; kiusajad, nende õhutajad ja toetajad on suure tõenäosusega tõrjutud; isoleeritu staatuses olevatel lastel puudub kiusamiskäitumise puhul kindel roll.

1.3. Õpilase ja õpetaja vaheline vägivald

Käsitledes koolivägivalla probleemi, ei saa mööda vaadata ka õpilase ja õpetaja vahelisest vägivallast.

Õpilaste vägivaldsus õpetajate vastu. Laste õppetööd segav ja häiriv käitumine võib üle kasvada õpetaja kiusamiseks, kui seda teeb üks õpilane korduvalt või mitu õpilast nii, et käitumine on aja jooksul korduv ning õpilaste eesmärk on kahjustada õpetaja eneseusaldust ja/või teha talle haiget. (Pervin, Turner 1998).

Kõivu 2005. aastal Eesti üldhariduskoolides 5. – 7. klassides läbiviidud uurimusest selgus, et lastepoolne vägivald õpetajate suhtes väljendub solvamises, karjumises, näägutamises, põhjendamatute nõudmiste esitamises, sõimamises, alusetute juttude levitamises, negatiivsete hüüdnimede panemises, alandamises, tõrjumises, väljapressimises, narritamises, ähvardamises, hirmutamises, oma positsiooniga ähvardamises, asjade äravõtmises, sõnalises soolises ahistamises, sotsiaalses isolatsioonis, ähvardamises füüsilise vägivallaga, füüsilises rünnakus ning füüsilises soolises ahistamises. (Kõiv 2006: 85).

Pervin, Turner (1998) toovad välja õpilastepoolsed kiusamise liigid õpetaja suhtes:

- püsiv ja tahtlik õpetaja verbaalne väärkohtlemine
- õpetaja pilkamine või narritamine
- õpetaja teadlik ignoreerimine
- personaalsete märkuste tegemine õpetaja kohta
- õpetaja materiaalse omandi kahjustamine

Samast uurimusest selgus, et õpilased kiusavad õpetajat, kellel on nõrk iseloom, kes ei ole võimeline hoidma tunnis korda ning vägivalla põhjus on ka autoritaarne õpetamisstiil (Junger-Tas 1999). Pervin ja Turner (1998) arvavad, et mõned õpetajad võivad langeda õpilastepoolse vägivalla ohvriks, kuna neil puuduvad vajalikud kogemused, eneseusaldus, enesekindlus ja oskused lahendada probleeme. (Pervin, Turner 1998, viidatud Kõiv 2006: 57 vahendusel).

Õpetaja vägivald õpilasega. Tekkelooliselt on mõistega „õpilaste kiusamine õpetaja poolt“ seotud erinevad lähenemised, mis on sillutanud teed teemavaldkonna uurimisele. Valdkonnad on õpetajapoolne distsipliin õpilaste suhtes, õpilaste psühholoogiline väärkohtlemine õpetaja poolt ja õpetaja vägivaldne käitumine õpilaste suhtes. (Kõiv 2006: 55).

Teemavaldkond, mis haarab enda alla õpilaste ohvrikäitumise seoses õpetajapoolse kiusamisega, on seotud temaatikaga, mis käsitleb õpetaja poolt rakendatavat distsipliini õpilaste suhtes. Mõned autorid peavadki täiskasvanupoolse füüsilise vägivalla ning psühholoogilise agressiooni lähtealuseks viisi, kuidas võivad täiskasvanud lapsi ebaefektiivselt distsiplineerida. (Hyman et al. 1997, viidatud Kõiv 2006: 55 vahendusel).

Õpetaja kasutab õpilaste suhtes sageli verbaalseid rünnakuid, alandamist ja kriitikat kohatu käitumise ilmnemise korral. Küsimus seisneb selles, millises ulatuses ja millise eesmärgiga õpetaja seda teeb ning kas see on naljatlev ja õpilase arengut (eelkõige õpimotivatsiooni) soodustav või õpilase arengut teadlikult kahjustav. (Kõiv 2006: 56).

Õpilaste psühholoogiline väärkohtlemine õpetaja poolt sisaldab (Hyman et al. 1997) distsipliini- ja kontrollimeetodeid, mis baseeruvad hirmul ja alandamisel; madala tasemega interaktsiooni, mis on kvaliteedilt selline, et ei ilmutata huvi, hoolitsust emotsionaalset seotust õpilastega, limiteeritud võimaluste loomist õpilastele, et nad saaksid arendada efektiivseid oskusi ja usku enesesse ning õpilastes alistuvuse ja sõltuvuse õhutamist, eriti valdkondades, kus nad on võimelised tegema iseseisvaid otsuseid. (*Ibid.*: 56).

Õpetajapoolne õpilaste kiusamine on eelkõige psühholoogilist laadi – psühholoogilise kahju/valu tekitamine ning ei hõlma enamasti teisi vägivalla liike. Samuti ei ole see tavaliselt korduv, mida võib öelda õpilaste poolse kiusamise korral. (Hyman et al. 1997).

Õpilased on kogunud õpetajapoolse vägivallana karjumist, alandavaid märkusi, sõimamist, solvamist, sõnadega ähvardamist, hirmutamist, pilkamist, füüsilist vägivalda ning ähvardamist füüsilise vägivallaga. (Kõiv 2006: 72).

Õpetaja põhjustab õppurile füüsilist vägivalda harvemini kui vaimset. Tavaliselt võib vägivaldse käitumise tingida õpilase järjepidev sõnakuulmatu käitumine ning tulunud katsed panna õpilast alluma koolis kehtivale korrale.

1.4. Koolivägivalla ennetamine ja leevendamine

Peatükis antakse ülevaade Eesti Vabariigi seadusandlikest aktidest ning väljatöötatud programmidest koolivägivalla käsitlemiseks, ennetamiseks ja leevendamiseks.

1.4.1. Seaduslikud regulatsioonid vägivalla ennetamiseks

Põhiseaduse kohaselt on nii lapsel, kui ka lapsevanemal nii õpilasel, kui ka õpetajal ühtviisi õigus väärkale kohtlemisele, turvalisusele ja kaitsele igasuguse füüsilise ja vaimse väärkohtlemise ning vägivalla, ülekohtu, julma või alandava kohtlemise eest. Samavõrd kui **õpilasele**, sätestab põhiseadus selle kaitse **õpetajale**. Samas kannab põhiseadus mõtteviisi ja suhtumist, et nõrgemad, sh. lapsed on õigustatult erilise kaitse all. Kaitseks kohustatud pool on põhiseaduse kohaselt tugevam pool, eelkõige kool ja õpetaja. (Jõks 2007).

Inimese löömine rikub tema põhiõigusi, tema isikupuutumast. Lastel ei ole nende east tulenevalt vähem põhiõigusi, kui täiskasvanutel. ÜRO „Lapse õiguste konventsiooni” artikli 19 kohaselt peavad konventsiooniga ühinenud riigid kaitsma lapsi seadusandlike, hariduslike, sotsiaalsete ja administratiivsete abinõudega igasuguse füüsilise või vaimse vägivalla eest. **Konventsioonist tuleneb, et keelatud on igasugune laste füüsiline karistamine, sealhulgas näiteks kõrvakiilude andmine.** Lapse füüsiliseks karistamiseks tuleb lugeda iga tegevust, kus kasutatakse füüsilist jõudu lapsele valu või ebamugavustunde tekitamiseks. Füüsilise karistamisena käsitatakse muuhulgas laste juustest tõmbamist, lükkamist ja tõukamist, sunnitud toidu neelamist, ebamugavas asendis seisma sundimist jne. (*Ibid:* 2007)

Eesti karistusseadustiku § 121, mis näeb ette karistuse teise inimese tervise kahjustamise, samuti löömise, peksmise või valu tekitamise eest, ei sätesta erandeid juhuks, kui täiskasvanu kasutab lapse suhtes vägivalda nn karistuslikel eesmärkidel. Kui

seadus ei pea lubatavaks vägivalda täiskasvanute omavahelistes suhetes, on see mõeldamatu ka lapse ja täiskasvanu suhtes. (Jöks 2007).

Eesti põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 44 sätestab, et kool tagab õpilase koolis viibimise ajal tema vaimse ja füüsilise turvalisuse ning tervise kaitse. (RT I osa 2010).

1.4.2. Erinevad programmid ja projektid koolivägivalla ennetamiseks ja vähendamiseks

Eestis on juba kümnekond aastat tegeletud lapsi toetavate programmide koostamisega ja projektide läbiviimisega. Lastekaitse Liidu poolt on läbi viidud järgmisi projekte:

1. Projekt „Kiusamisest vaba lasteaed“. Eesti Vabariigis hakatakse lastevahelistes suhetes aset leidvale vägivallale ja kiusamisele tähelepanu pöörama juba eelkoolieas. 2007. aastal käivitus MTÜ Lastekaitse Liit eestvedamisel Taani metoodikal põhinev projekt „Kiusamisest vaba lasteaed“. Tähtis on, et laste vahel tekiks üksteist arvestav ja kaasav kultuur. Lasteaias loodud head suhted laste vahel peaksid kanduma koolikeskkonda. Lasteaiast kooli minnes peaks lastel olema pagas, mille abil saada hakkama erinevate sotsiaalsete suhetega koolis. Sihtgrupiks on lapsed, lasteaiadõpetajad, lapsevanemad ja teised lapsele olulised inimesed. Nimetatud projekt on seotud 01. septembril 2008a. jõustunud koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga. Seetõttu sobib väga hästi lasteaedadele. See projekt lähtub lastest ja oluline on selles projektis see, et keskmes pole kiusamise puhul mitte halvad lapsed vaid halvad käitumismudelid, mida tuleb muuta. "Kiusamisest vabaks" projekt keskendub kogu lasterühmale tervikuna.

Projekt toetub järgmistele põhiväärtustele:

Sallivus – näha ja aktsepteerida kogu lasterühmas mitmekesisust ning kohelda üksteist võrdsena, mitmekesisuse mõistmine nii üksiku lapse kui rühma tugevdajana.

Austus – suhtuda jaatavalt ja hoolivalt rühma kõigisse lastesse, olla kõigi hea sõber, mitmekesisuse omaksvõtmine ning teiste erinevuste ja kommete austamine.

Hoolivus – näidata üles huvi, osavõtlikkust, muret ja abivalmidust kõigi laste vastu – nii endast nooremate kui omavanuste vastu.

Julgus – jääda endale kindlaks ja seada oma piirid; välja astuda, nähes lapsi teiste piire rikkumas; olla julge ja hea sõber, kes soovib ja on valmis tegutsema õigluse vastu.

Väikeste lastega ei saa otseselt väärtushinnangutest rääkida, seepärast on välja töötatud sotsiaalsed käitumismudelid. Selleks, et lastele edasi anda sotsiaalseid käitumismudeleid on välja töötatud kindel metoodika (kohver), mis sisaldab erinevaid vahendeid lastele ja õpetajale: väikesed karud kõikidele lastele ja üks suur karu õpetajale, teemakaardid, õpetaja käsiraamat, massaažiraamat, plakat, kleepsud ning nõuandevoldik lapsevanematele, kus on kirjas 5 olulist nõuannet vanemale:

- 1) Julgustage oma lapsi korraldama mängukohtumisi rühma erinevate lastega.
- 2) Ärge rääkige negatiivselt lasteaias teistest lastest (või nende vanematest).
- 3) Viige sisse seltskondlik sünnipäeva tähistamine.
- 4) Julgustage oma last kaitsma sõpru, kes pole võimelised end ise kaitsma.
- 5) Olge avatud ja positiivne, kui teised vanemad räägivad oma laste probleemidest

MTÜ Lastekaitse Liidu projekt „**Kiusamisest vaba lasteaed**“ alustas pilootprojektina 2010. aastal 10 Eesti lasteaias, kaasates igast lasteaiast 2 lasterühma, kokku 20 rühma. (<http://kiusamisestvabaks.ee/projekti-tutvustus> / 8.03.2013.).

2. Projekt „Ei vägivaldale“ alustas oma tegevust 2001.a. ning selle ettevõtmise eesmärgid on (Lastekaitse Liidu konverentsi materjal, 2002: 44):

- ühiskonnas tähelepanu juhtimine koolivägivalla ja kiusamise probleemile;
- hoiaku „vägivald pole normaalne“ kujundamine;
- õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate teadlikkuse tõstmine sekkumis- ja abisaamise võimalustest koolivägivalla ja kiusamise korral;
- noorte osaluse toetamine ja motivatsiooni tõstmine koolivägivalla ja kiusamise ennetamisel.

3. Projekt „Võitlus koolikiusamisega“ viidi läbi esmakordselt üle – eestiliselt 6-e kooli meeskonnaga aastatel 2004-2006. Efektiivsuse uuring näitas, et projektil olid positiivsed mõjud: neis koolides vähenes õpilastevaheline kiusamiskäitumise ulatus ning vähenes õpilaste kiusamiskäitumine õpetajate suhtes. (<http://www.lastekaitseliit.ee/?id=12698> / 10.03.2009.).

Pilootprojekt “Võitlus koolikiusamisega” programm on järgmine:

- Sekkumine kooli tasandil (kogu kooli haarava kiusamisvastase tegevuskava koostamine, sekkumisi koordineeriva meeskonna moodustamine jt)
- Sekkumine klassi tasandil (üritused lapsevanematele, klassiruumis selgete kiusamisvastaste reeglite kehtestamine)
- Sekkumine indiviidi tasandil (metoodika õpilastevaheliste kiusamisjuhtumite lahendamiseks). (<http://www.lastekaitseliit.ee/?id=12698> / 10.03.2009.).

Uuritud koolides vähenes kiusamiskäitumise ulatus õpilaste seas kaheaastase perioodi vältel, keskmiselt üle 5,5%. Kiusamiskäitumise ulatus koolides õpilastevahelise kiusamisena vähenes eelkõige kiusajate arvelt, nimelt kiusajate protsent vähenes kahe aastase perioodi vältel kaks korda, kusjuures ohvrite ja kiusajate/ohvrite osas oli langus märgatavamalt väiksem. Õpetajate kiusamine õpilaste poolt vähenes märgatavalt. 2005 a. oli 28,45% õpetajaid, kes olid kogenud õpilastepoolset kiusamist, 2006 a. vähenes see protsent oluliselt – üle seitsme korra 3,73 protsendini. (Kõiv 2007).

4. Programm „Koolirahu“. Koolirahu mudeli on loonud Soome õpilased ning Mannerheimi Lastekaitse Liit. Koolirahu hakati juurutama 1990. aastate alguses ning sellest on saanud Soome koolisüsteemis mitteformaalse hariduse tugevdamise nurgakivi.

Eestis algatati Koolirahu programm 1999. aastal Eesti Noorsootöö Keskuse eestvedamisel, koostöös MTÜ T.O.R.E. (Tugiõpilaste Oma Ring Eestis), Eesti 4H ja Eesti Õpilasmavalitsuste Liiduga. Järgnevate tegevusaastate jooksul liitus programmiga erinevate tegevuste näol Eesti Politsei, Lastekaitse Liit, Eesti Gaidide Liit, Noored Kotkad, Euroopa Noored, UNICEF, MTÜ Naabrivalve: koolivalve, Eesti Noorteühenduste Liit. Alates 2008. aastast on Koolirahu programmi eestvedajaks Lastekaitse Liit.

Koolirahu programmi eesmärgiks on saavutada üheskoos suurte ja väikestega, noorte ja vanadega turvaline ning sõbralik koolikeskkond. Koolirahu programm toetab kooli enese initsiatiivi koolikeskkonnast tulenevate probleemide lahendamisel, propageerides rõõmsameelset ja turvalist koolikeskkonda, kus kõigil on meeldiv olla.

Koolirahu programmi püüdlus on koolielu, kus:

- õpitakse tundma ennast ja oma kaaslasi;
- sõbralikus ja sallivas õhkkonnas võib avaldada oma mõtteid ja tundeid;
- on ühtekuuluvust ja keegi pole tõrjutud;
- pahandustesse ja arusaamatusse suhtutakse rahulikult ja lahendusi otsivalt;
- kõikide omaalgatuslikkus on soositud;
- kõikide õpilaste ja õpetajate koolimotivatsioon on kõrge.

Programm on suunatud õpilastele, õpetajatele ja ülejäänud koolipersonalile, samuti lastevanematele ning erinevatele koolikeskkonnaga seotud huvigruppidele. (Koolirahu.eu <http://koolirahu.eu/index.php?id=10540> / 13.03.2012.).

5. Justiitsministeeriumi projekt „Valikuvabadus“. 2005. aastal viidi Justiitsministeeriumi ja Hasartmängumaksu nõukogu toetusel läbi vägivalla ennetusprojekt „Valikuvabadus”, mis oli eelkõige suunatud koolivägivalla ennetamise teema tähtsustamisele koolis ja laiemalt ühiskonnas. Projekti käigus rakendati foorumteatri metoodikat, mis on rõhutute teatri üks haru. Rõhutute teatri ideoloogia baseerub usule, et rõhutus (st probleem) ilmneb kui inimestevaheline dialoog muutub monoloogiks. Foorumteater püüdleb tooma esile ja lahendama ühiskonna vähemuste, kõrvale jäänute, mõjutamisvõimaluste poolest kehvast seisusest olevate indiviidide ja kogukondade probleeme. Foorumteatrit võib nimetada ka osalusteatriks, kaasavaks teatriks ja sotsiaalteatriks, interaktiivseks ja dialoogiteatriks.

Projekti "Valikuvabadus" peamine eesmärk oli pakkuda koolinoortele formaalsest erinevat võimalust õppimiseks ja arenemiseks. Alaesmärgid olid veel nt: koolinoorte seisukohtade tundmaõppimine (vägivalla, ennetuse teemal); näidata, kui palju on tegelikult valikuvõimalusi käitumaks ühes ja samas olukorras; kriitikameele ja analüüsi oskuse ning empaatiavõime kasvatamine. Oluline kõrvaleesmärk oli pakkuda noortega tegelevatele professionaalidele võimalust rakendada foorumteatrit kui loovat võimalust oma töös. Projekti raames käsitleti koos põhikoolinoortega sotsiaalsete probleemide temaatikat ning eriti just vägivaldset käitumist. Igas koolis olid võimalusel teemakäsitlusele kaasatud ka huvijuhid, sotsiaaltöötajad, psühholoogid ja klassijuhatajad. Kokku osales etendustel 222 last, 117 tüdrukut ja 105 poissi. Peale igat etendust täitsid

õpilased ankeedi, milles uuriti laste arvamust vägivalla ilmingute, selle ennetusvõimaluste ja foorumteatri kui ühe võimaliku vägivalla ennetusmeetodi kohta.

Uurimustulemused kinnitasid, et foorumteater võib toimida sotsiaalpedagoogilise meetodina ja on rakendatav vägivalla (aga ka teiste sotsiaalsete probleemide) ennetustöös laste ja noortega. Eelkõige võiks antud meetodist olla kasu oma töös koolide jt. keskuste huvijuhtidel, sotsiaaltöötajatel, sotsiaalpedagoogidel, psühholoogidel, noorsootöötajatel, näiteringide juhendajatel, aga kindlasti ka õpetajatel. (Justiitsministeerium (<http://www.just.ee/19273>)).

Nagu programmide ja projektide ülevaade näitab, on kõik taolised sekkumismeetmed olnud laste ja õpetajate poolt hästi vastu võetud ja tulemuslikud. Probleemiks on pigem see, kuidas need head projektipõhised sekkumised jõuaksid kõikidesse Eesti piirkondadesse, koolidesse ja iga toetust vajava lapseni.

1.4.3. Meetodid vägivalla vähendamiseks koolis

Lisaks eelmises alapeatükis väljatoodud projektidele on veel võimalusi koolivägivalla ennetamiseks ja leevendamiseks. Sharp, Thompson (1999, viidatud Kõiv 2003b: 22 vahendusel) on välja töötanud ja kirjeldanud mitut omavahel seotud sekkumisviisi, kogu kooli haarava kiusamispoliitika, viit järjestikust astet:

1. Teadlikkuse tõus. Esimene samm koolikiusamisega võitlemiseks on probleemi teadvustamine. Eesmärgiks on informeerida inimesi (õpilased, õpetajad, koolitöötajad, lapsevanemad, kogukonnaliikmed) kiusamisest ja õhutada neid sel teemal diskuteerima, et tuua välja kiusamise olemus ja ulatus, millest lähtudes teha kaalutletud otsuseid; tuua välja kiusamisega seonduvad müüdid; tuua välja ühised seisukohad selles suhtes, mida kiusamine endast kujutab ja mida koolis kiusamise puhul ette võtta.
2. Diskussioon. Sellel astmel on vajalik pöörduda erinevate kogukonnas esindatud huvigruppide poole, et nendega koos kavandada kiusamisvastast poliitikat koolis. Mida laialdasemad on arutelud erinevate sihtgruppidega, seda edukam on kooli kiusamisvastase poliitika loomine ja arendamine. Kaasata tuleb kõiki kooli

töötajaid, õpilasi, lapsevanemaid, kohalikku omavalitsust, lokaalseid ühinguid jne, et luua multi-distsiplinaarselt töötav meeskond.

3. Ettevalmistus tegevuskava planeerimiseks ja üleminek plaanilt lõplikule poliitikale. Siinkohal tuleb kõik diskussioonide käigus tekkinud ideed panna kokku üheks kirjalikuks dokumendiks – kiusamise vastaseks poliitikaks. Kindlasti tuleks koolis kiusamisvastase poliitika kavandamisel silmas pidada järgmisi asju: kiusamisvastase poliitika eesmärgid; selge kiusamiskäitumise defineerimine; kiusamise ennetamise strateegiad (nt. kuidas õpetada lastele efektiivseid sotsiaalseid oskusi, et nad teisi ei kiusaks); kiusamisaktide registreerimine; reageerimine kiusamisele; õpetajate, koolipersonali, õpilaste ja omavalitsuse rollid ja vastutus kiusamisvastase poliitika elluviimisel; poliitika jälgimine ja hindamine.
4. Kommunikatsioon ja tegevuskava täideviimine. Kiusamisvastase poliitika elluviimine puudutab muutusi selles osas, kuidas kool on organiseeritud ja kuidas kooli juhitakse. Poliitika elluviimine on võtmeküsimuseks kiusamise ennetamisel ja tõkestamisel koolis.
5. Positiivsete tulemuste säilitamine ja ülevaade tegevustest. Kiusamise vastase poliitika teostamine on pikaajaline tegevus. Selle positiivsete tulemuste säilitamine tähendab järjepidevat tegevust ning motivatsiooni säilitamist probleemiga tegelemisel.

Võimalikud indikaatorid programmi edukal elluviimisel on järgmised:

- kiusamise sagedus väheneb;
- kiusamisintsiidentide kestus väheneb;
- suurenevad oskused rääkida kiusamisest (ohvritel, vanematel, kiusajatel);
- hoiakud muutuvad kiusamise suhtes taunivamaks;
- paranevad õpilaste sotsiaalsed oskused (Sharp ja Thompson 1999, viidatud Kõiv 2003b: 22-25).

Töö autor peab kõige olulisemaks programmi tulemuseks kolmandat punkti ehk **suurenevad oskused rääkida kiusamisest (ohvritel, vanematel, kiusajatel)**, sest just ohvrite oskus ja julgus rääkida oma läbielamistest on aeganõudev, kuid kahjuks võib see

olla ka veidi subjektiivne viis teada saada koolis toimuvast ja koolikaaslaste käitumisest. Objektiivse ülevaate saamiseks tuleks olukorda jälgida ka õpetajatel ja teistel koolitöötajatel. Lastevanemate ja kooli töötajate ausad ning taunivad jutuajamised kiusamise teemal paneksid lapsed ehk veidi rohkem oma käitumist analüüsima ja hindama oma rolle kiusamissituatsioonides.

Leino ja Männiste (1996: 103-104) järgi on lastevanematel ja kodustel reeglitel oluline roll kiusaja käitumise kujunemisel. Laps peab mõistma, et vanemad võtavad kiusamist tõsiselt ega talu seda. Kui kool ja vanemad on nõudmistes järjekindlad, paraneb lapse käitumine. Agressiivsetel on probleeme reeglite järgimise ning peresuhetega üldse. Selliste probleemide ületamiseks peavad nii lapsed, kui nende vanemad tegema koostööd – näiteks lepivad kokku lihtsates pereelu reeglites. Last tuleb kiita, eriti kui ta täidab kokkuleppeid (tajudes hoolimist, agressiivsus väheneb). Reeglite rikkumisele peab järgnema (mittefüüsiline) karistus (milles lepitagu kokku varem). Kiusamist (nagu soovimatut käitumist üldse) esineb aina rohkem, mida kaugemal on täiskasvanud. Seega võiksid vanemad huvituda lapse sõpradest ja vabast ajast. Koos leitakse ikka võimalusi ühisteks positiivseteks elamusteks, seega ka lapse isiksuse ja reaktsioonide paremaks mõistmiseks. Nii kujuneb tasapisi usalduslik suhe, mis aitab last mõjutada.

Ohvri vanemad on hoopis teistsuguses situatsioonis ning Olweuse (1993) järgi, peaksid nad kontakteeruma õpetajatega. Kuna tüüpiline kannatanu on ahistunud, ebakindel, madala enesehinnanguga ja sõpradeta õppur, peaksid vanemad teda igati toetama. Tavaliselt on ohver füüsiliselt nõrgem ning seetõttu peaks ta tegelema temale sobiva spordialaga – see tõstab eneseusaldust ning väärtust kaaslaste silmis. Pahatihti proovivad vanemad kompenseerida koolikiusamist hellitamisega. Nii aga võib laps eralduda kaaslastest veelgi enam. (Leino, Männiste 1996: 104).

1.4.4. Pärnu Kutsehariduskeskuse strateegiad koolivägivalla ennetamiseks ja leevendamiseks

Peatükis antakse ülevaade koolivägivalla ennetamisega ja leevendamisega seotud tegevustest PKHK-s lähtudes kooli kodulehel oletavast avalikest dokumentidest – majareeglid, põhimäärus, sisekorraeeskiri ja õppekorralduseeskiri. Käsitletakse

eeltoodud dokumentides kirjeldatud viiteid koolivägivalla ja –kiusamise ennetustööks, ohvrite tugiteenuste kohta ja kiusajate võimalike karistusmeetmete kohta. Õppeasutuses töötab 8.04.2013 andmetel 1 psühholoog.

Peatükis antakse võrdluseks ülevaade ka Tartu Kutsehariduskeskuse kodulehel olevatest avalikest dokumentidest leitud viidetest koolivägivalla ennetus- ja leevendustööks, eelkõige õpilaste õiguste ja kohustuste kaudu, võimalikud karistusmeetmed sisekorraeskirja rikkumisel ning antakse lühiülevaade koolis toimivast tugisüsteemist.

Dokumentide viiteid koolivägivalla ja –kiusamise ennetustööks, ohvrite tugiteenuste kohta ja kiusajate võimalike karistusmeetmete kohta võib leida kokku 4-st dokumendist.

1. PKHK majareeglid, kus on kirjas, et koolipere liikmed järgivad üldkehtivaid käitumisnorme ja austavad kaasinimesi.
2. PKHK põhimäärus, mille § 15s Struktuuriüksused on kirjas, et õppe- ja nõustamisteenistus kuulub arenguosakonna juhataja haldusalasse ning selle üksuse põhiülesanded on 1) korraldada kooli igapäevast õppe- ja kasvatustööd ja 15) nõustada õpilasi ja töötajaid psühholoogiliselt ja sotsiaalpedagoogiliselt;

ning § 27s Õpilase õigused ja kohustused on kirjas, et õpilane on kohustatud täitma kooli eeskirju ja muude õigusaktidega kehtestatud kohustusi ning kandma vastutust nende rikkumise korral; (<https://www.riigiteataja.ee/akt/13348783>). 8.04.2013.

3. PKHK sisekorraeskiri toob töötajate käitumise ja turvalisuse kohta välja, et 1) Töötajad peavad käituma viisakalt, väärilt, heas usus ning mõistlikult ja täitma üldisi viisakusnorme; 2) Töötajad peavad olema ausad ning austama iseennast ja teisi; 3) Pedagoogid on kohustatud tagama oma tunnis ja õpilasüritustel korra, distsipliini, õpilaste ohutuse ja PKHK vara säilimise.

(<http://www.hariduskeskus.ee/images/stories/dokumendid/sisekorraeskiri.pdf>)

8.04.2013.

4. PKHK õppekorralduseeskiri sätestab tugisüsteemid ja -teenused ning nende rakendamise põhimõtted järgnevalt: 1) Koolis kasutatavad õppe- ja kasvatustööd toetavad nõustamisteenused on: õpilaste ja õpilaskandidaatide karjäärialane nõustamine (eesmärk süvendada õpilaste elukutseteadlikkust ja valmistada õpilased ette omandatud

erialal tööle asumiseks); õpilaste ja töötajate psühholoogiline nõustamine; õpilaste sotsiaalpedagoogiline nõustamine. 2) Õpilastega viivad toimetulekut ja arengut toetavaid vestlusi läbi rühmajuhatajad vastavalt „PKHK õpilaste arenguestluste läbiviimise korrale“

(<http://www.hariduskeskus.ee/images/stories/oppekorraldus/kinnitatud.pdf>) 8.04.2013.

Toon siia kõrvale võrdluseks ka **Tartu Kutsehariduskeskuse** veebilehelt leitava info, mis käsitleb koolivägivalla ennetamist ja leevendamist koolis ning tugisikute olemasolu.

Tugikeskuses töötavad neli sotsiaalpedagoogi, sotsiaaltöötaja ja koolipsühholoog, kes tegelevad õppija toetamise ja õppimisega seotud küsimuste lahendamisega. Tugikeskuse ülesanne on koostöös pedagoogilise personali ja lapsevanematega tagada koolikohustuse täitmine, abivajajate märkamine ning abistamisvõimaluste leidmine, puudumiste vähenemisele ja õppeedukuse tõusule kaasaaitamine.

(<http://khk.ee/toetavad-teenused/tugikeskus>). 8.04.2013.

Tartu Kutsehariduskeskuse õpilaste sisekorraeeskiri sätestab õpilase õigused ja kohustused järgnevalt: 1) Õpilasel on õigus tutvuda enne kooli õppima asumist ja õppimise ajal kooli õppekava, põhimääruse ning sisekorra- ja õppekorralduseeskirjadega ning kasutada tugikeskuse teenuseid. 2) Õpilane on kohustatud austama kaaskodanikke, käituma viisakalt ja vastavalt üldtunnustatud moraalinormidele nii koolis kui ka väljaspool kooli ning hoidma heaperemehelikult kooli ja kaasõpilaste vara ja vahendeid ning tagastama need saadud seisukorras või hüvitama tekitatud kahju. 3) Õpilasel on keelatud käituda ebaviisakalt, alandada kaaskodanikke, rakendada nende vastu nii füüsilist kui vaimset vägivalda, rikkuda eriala kutse-eetikat ning segada kaasõpilasi ja õpetajaid tunni ajal ning takistada tunni läbiviimist.

Tartu Kutsehariduskeskuse õpilaste sisekorraeeskiri sätestab ka õpilaste tunnustamise ja mõjutusmeetmete rakendamise kohta, et 1) õpilase suhtes võib halva õppeedukuse, õppetööst puudumise või kooli sisekorraeeskirjade rikkumise eest rakendada järgmisi mõjutusmeetmeid:

1) märkus (suuline)

2) märkus kooli infosüsteemis (rikkumised)

3) noomitus (kirjalik);

4) vali noomitus (kirjalik);

5) tingimisi kooli jätmise;

6) koolist väljaarvamine.

(http://khk.ee/uploads/sisekorra_eeskiri_2011.pdf). 8.04.2013.

Ülaltoodud väljavõtetest on näha, et koolivägivalla keelamise olulisusele ja ennetavate meetmete rakendamisele ei ole PKHK-s eriti suurt tähelepanu pööratud. Tartu Kutsehariduskeskuse õpilaste sisekorraeeskiri tõi otseselt välja punkti, et õpilasel on keelatud kaasõpilaste vastu füüsilist ja vaimset vägivalda rakendada. Üks põhjuseid, miks see teema koolidokumentides nii oluline ei ole võib olla see, et kutsekoolides on tegemist juba peaaegu täiskasvanud inimestega, kellel on kohustuslikud kooliastmed läbitud ning nüüd on aeg tähelepanu pöörata eriala omandamisele. Suur osa kutsekoolide õpilastest on täisealised, või sinna ikka õige pea jõudmas ning see fakt peaks suurendama ka õpilaste endi poolse sekkumise tõenäosust, kui kiusamist pealt nähakse.

2. UURIMUS KOOLIVÄGIVALLAST PÄRNUMAA KUTSEHARIDUSKESKUSE ÕPILASE PILGI LÄBI

Käesolevas peatükis antakse ülevaade uurimuse eesmärkidest, uurimusküsimustest, tutvustatakse uurimuse meetodit ning valimit. Koolivägivald ja –kiusamine on selle all kannatajatele väga raske ning lisaks füüsilistele vigastustele toob kiusamine enamasti kaasa ka psühholoogilisi probleeme, mis võivad segada vägivallas osalejate õppeedukust, motivatsiooni ja enesehinnangut. Valdav enamus kooliõpilasi on alaealised ning kooli territooriumil vastutavad kooli juhtkond ja töötajad kõigi õpilaste turvalisuse eest. Koolivägivalla toimumise kohta info kogumiseks ning vägivallaaktide ennetamiseks on regulaarne uurimustöö sel teemal vajalik.

2.1. Uurimuse eesmärgid ja meetodika

Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada koolivägivalla esinemine koolis, õpilaste teadlikkus sellest ning meetodid, kuidas õpilaste arvates koolivägivalda ennetada ja/või leevendada. Autori eesmärgiks on uurida, millised on vägivallaga kokkupuuted ja ennetusmeetodid õpilaste seas, kes valdavas enamuses juba korraldavad oma elu ise ning kodune toetus on jäänud mõnevõrra kaugemale.

Uurimuse kaudu otsiti vastuseid kolmele uurimusküsimusele:

1. Mida teavad PKHK -se õpilased koolivägivalla kohta?
2. Kuidas avaldub koolivägivald PKHK-s?
3. Kuidas õpilaste arvates ennetada/leevendada koolivägivalda?

Uurimus on läbi viidud **kvantitatiivse uurimuse**na, kasutades ühte traditsioonilisemat andmekogumismeetodit - **ülevaate uuringut**, mida tuntakse ka sotsiaaluuringute või küsimustikuuringute nime all, kus respondendid vastavad uurija poolt koostatud küsimustele. Struktureeritud ankeetides olid küsimused ja vastusevariandid ette antud (ankeetküsitlus lisa1). Ankeet oli üles ehitatud nelja teemaplokina. Esimene osa käsitles andmeid vastaja kohta, teine teemaplokk käsitles teadlikkust koolivägivallast, kolmandas osas uuriti õpilase isiklikku kogemust koolivägivallaga Pärnu KHK-s ning neljas osa käsitles õpilaste seisukohti koolivägivalla ennetamiseks ja leevendamiseks.

Andmete analüüsimisel kasutati süsteemset lähenemisviisi, mis toetus analüüsiloogikale ning leiti sarnaste vastuste 74 kõigi vastanute suhtes, statistiline töötlus viidi läbi MS Excelit kasutades. Andmed esitati uurimisküsimustel baseeruvate teemadena.

Uurimuse läbiviimine. Uurimus viidi läbi ajavahemikul 16.02 - 16.03.2009 kolmes etapis: uurimuse planeerimine, uurimuse teostamine, uurimustulemuste tõlgendamine ja esitamine. Küsitlus viidi läbi õppetundide ajal, olles saanud selleks eelnevalt nõusoleku direktorilt ning eelnevalt lepiti kokku õpetajatega küsimustike läbiviimise aeg. Diplomand ise informeeris õpilasi küsitluse eesmärgist ning jagas ankeedid laiali. Küsitluse täitmine toimus rahulikult ning mingit arutelu selle ajal klassiruumis ei tekkinud.

2.2. Uurimuse valim

Info kogumiseks jagas diplomand välja 80 ankeeti, millest täidetult tagastati 76, millest 2 olid rikutud ning andmetöötluses sai kasutada 74 õpilase vastuseid (92,5% algalimist). Vastanutest 43 olid mehed (58,1% koguvalimist) ja 31 naised (41,9% koguvalimist). Jaotused soo ja kursuste lõikes on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Uuritavate jaotus kursuste lõikes

Kursus	Mehi	Naisi	Kokku
1	23	2	25
2	16	4	20
3	4	25	29
Kokku	43	31	74

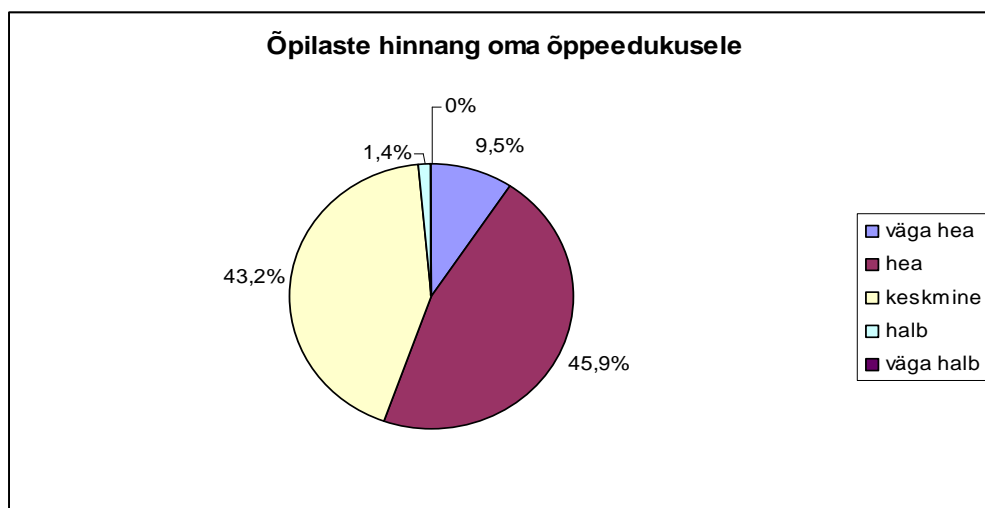
Kuna valim oli juhuslik, siis ei eristanud diplomand uurimustulemustes seda, kas õpilane oli PKHK-sse õppima asunud põhikooli- või keskkooli baasil. Uurimuses osales 25 esimese kursuse õpilast, 20 teise kursuse õpilast ning 29 kolmanda kursuse õpilast.

Vanuseliselt jagunesid vastajad vastavalt Tabelis 2 toodud jaotusele. Valdav enamus vastanutest (98,6%) märkis enda rahvuseks eestlane ning 1,4% märkis venelane.

Tabel 2. Uuritavate vanuseline jaotus

Vanus	Mehi	Naisi	Kokku
16	4	0	4
17	17	1	18
18	15	12	27
19	4	12	16
20	1	4	5
21	2	1	3
22	0	1	1
Kokku	43	31	74

Valimisse kuulusid õpilased, kellest peaaegu pooled hindasid oma õppeedukust heaks (45,9%) või keskmiseks (43,2%). Analüüsidest õppeedukust soo järgi, tuli välja, et 58% naistest ja 37,2% meestest hindas oma õppeedukust heaks (vt. joonis 2.1).

Joonis 2.1. Õpilaste hinnang oma õppeedukusele. (Autori koostatud)

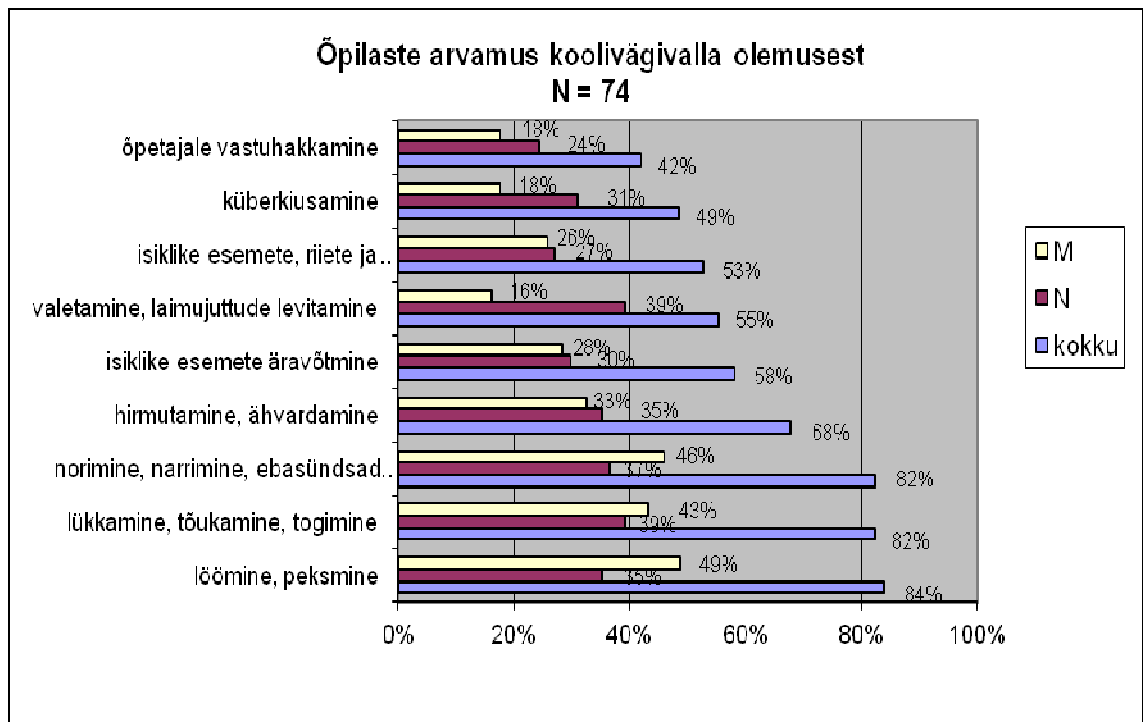
Keskmiseks hindasid oma õppeedukust 19,4% naistest ja 60,5% meestest. Väga heaks pidasid oma õppeedukust 19,4% naistest ja 2,3% meestest. Ükski valimisse kuulunud naine ega mees ei märkinud oma õppeedukust väga halvaks. 3,2% naistest valis oma õppeedukust halvaks.

2.3 Uurimisandmete analüüs

Järgnevalt toob diplomand välja uurimustulemused vastavalt püstitatud uurimusküsimustele: mida peavad kutsekooli õpilased koolivägivallaks, kuidas see väljendub, kes on kiusajad ja kuidas saab koolivägivalda ennetada/leevendada.

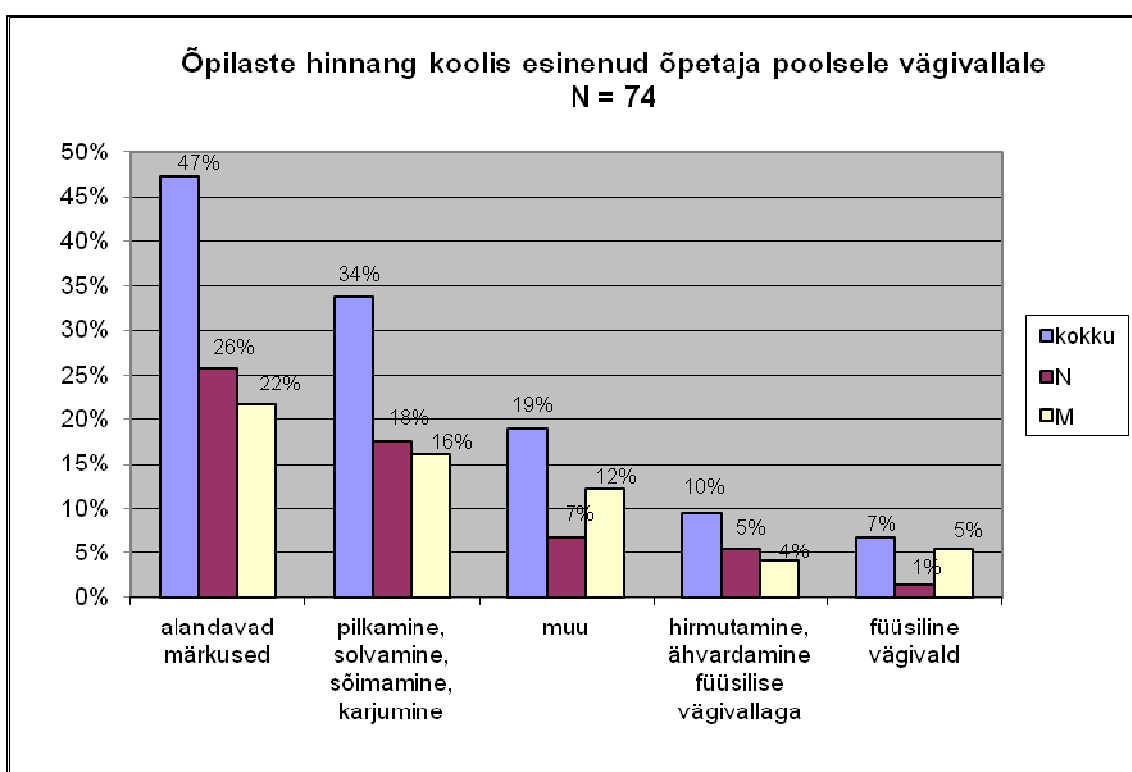
2.3.1 Kutsekooli õpilaste teadlikkus koolivägivallast

Õpilased annavad koolivägivalla tähendusele erinevaid tõlgendusi. Enamus peab koolivägivallaks löömist ja peksmist (84%) või ka lükkamist, tõukamist ja togimist (82%) või ka norimist, narrimist ja ebasüüdsaid märkusi (82%). Poisid peavad rohkem vägivallaks füüsilist kontakti, sh löömist ja peksmist, kuid tüdrukud tajuvad vägivalda ka norimises ja ebasüüdsates märkustes. Küberkiusamist tajuvad vägivallana enam tüdrukud. Veel nimetati koolivägivallaks hirmutamist, ähvardamist (68%), isiklike esemete äravõtmist (58%), valetamist, laimujuttude levitamist (55%), isiklike esemete, riiete ja jalanõude peitmist pidas koolivägivallaks (53%) õpilastest. Õpetajale vastuhakkamist pidas koolivägivallaks (42%) õpilastest (vt. joonis 2.2).

Joonis 2.2. Õpilaste arvamused koolivägivalla olemusest (%). N – vastanute koguarv (autori koostatud).

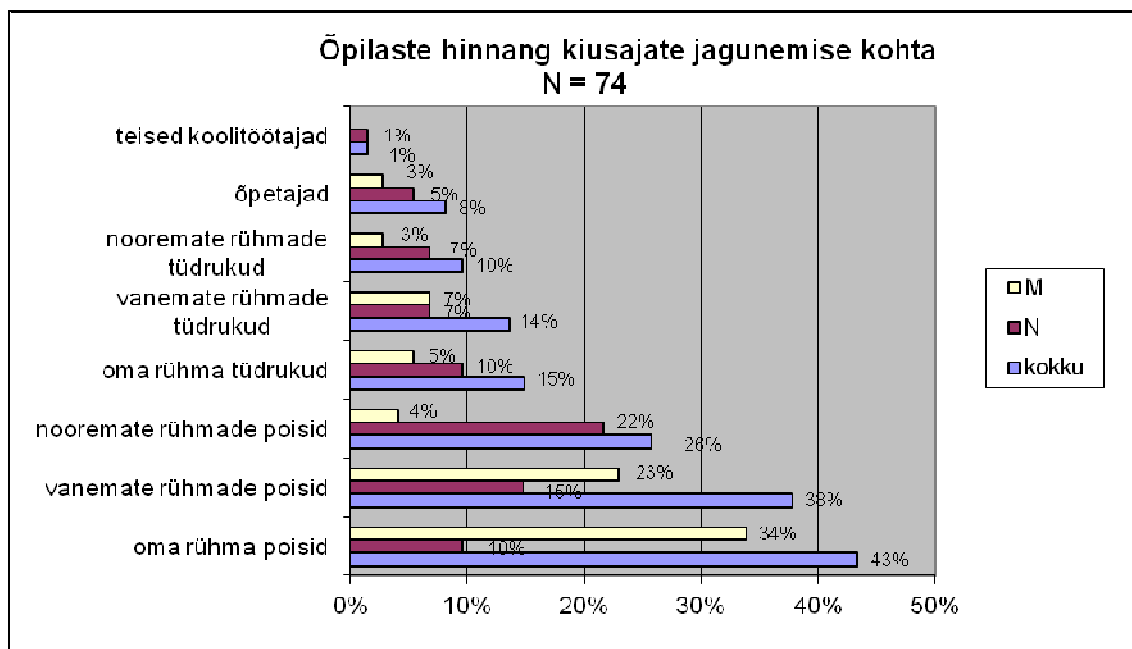
PKHK-s on õpilaste arvamustele baseerudes esinenud mitmeid koolikiusamise vorme, õpetaja poolset kiusamise esinemist, näiteks alandavate märkuste tegemist märkis 47% vastanutest, pilkamist, solvamist, sõimamist ja karjumist märkis 34% vastanutest. Hirmutamist ja ähvardamist füüsilise vägivaldaga on kogenud 10% vastanutest. Õpetaja poolset füüsilist vägivalda on kogenud 7% vastanutest (vt. joonis 2.3).

Joonis 2.3. Õpetajate poolt esinenud kiusamine koolis õpilaste arvates (%). N – vastanute koguarv (autori koostatud).

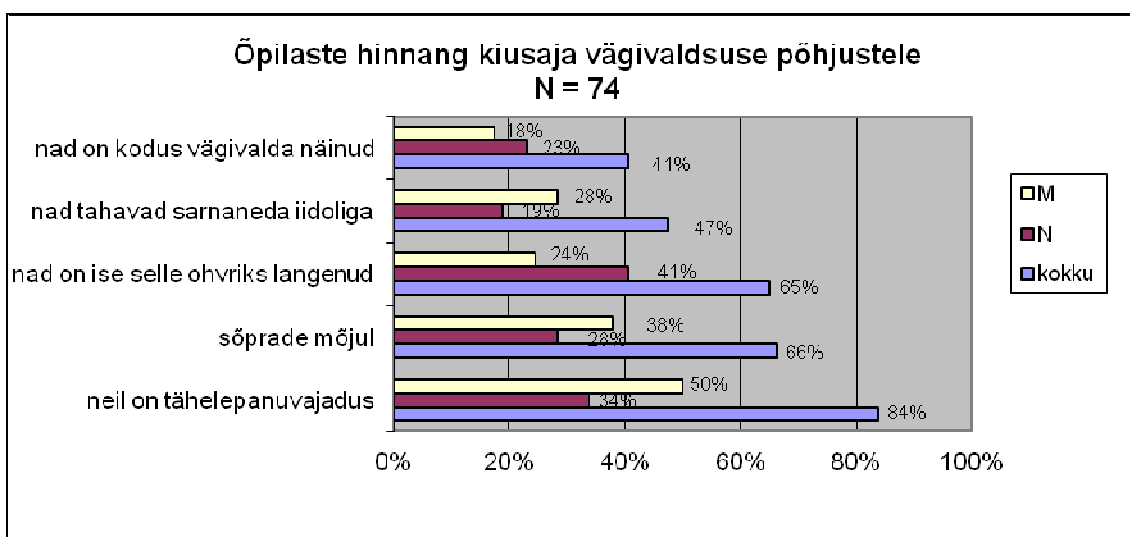
Uurimusele põhinedes on meeste arvates suuremad kiusajad oma rühma poisid - 34%, kokku märkis kiusajateks oma rühma poisse 43% vastanutest. Naised on tundnud rohkem kiusamist nooremate rühmade poiste poolt - 22%. Vanemate rühma poiste kiusamist on tundnud 38% vastanutes, neist on 23% poisid. Oma rühma tüdrukute poolt tajusid kiusamist rohkem naised - 10%, mehed veidi vähemal määral - 5% vastanutest.

Vanemate rühmade tüdrukute poolset kiusamist tajuti võrdselt vastavalt naised 7% ja mehed 7% vastanutest. Kõige vähem märgiti õpetajate poolset kiusamist - 8% vastanutest (vt. joonis 2.4).

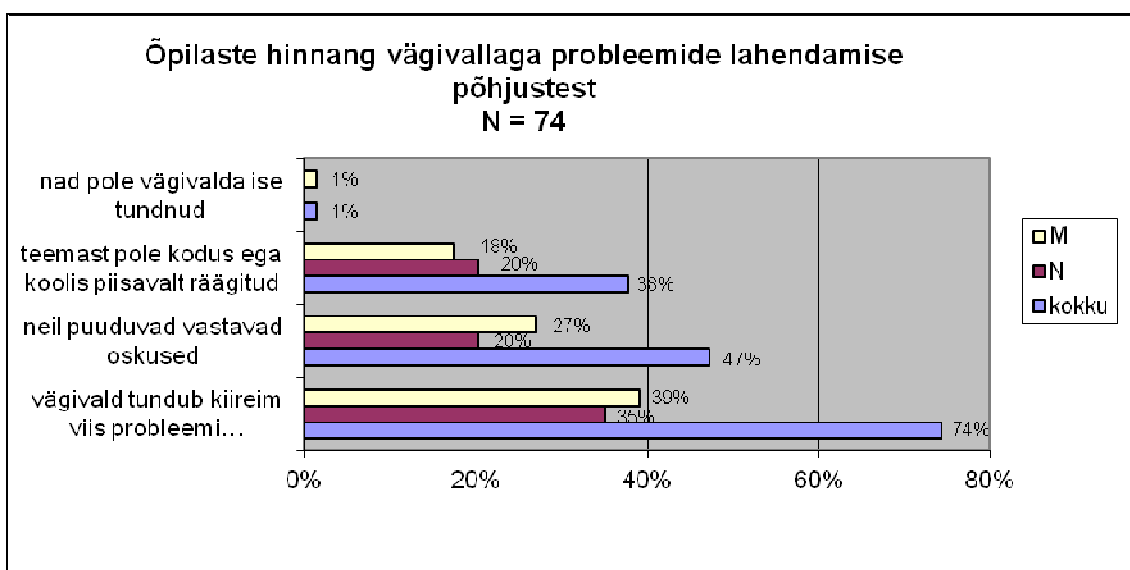
Joonis 2.4. Aktiivseimad kiusajad õpilaste arvates (%).N – vastanute koguarv (autori koostatud).

Vägivaldsuse põhjustena toovad õpilased uurimuses välja, et kõige enam on põhjuseks (83% vastanutest) - tähelepanuvajaduse. 66% vastajatest pidas kiusaja vägivaldse käitumise põhjuseks sõprade mõju, 65% vastanutest leidsid, et kiusavad need, kes on ise vägivalda ohvriks langenud. Soovi sarnaneda iidoliga pidasid kiusaja vägivaldse käitumist põhjuseks natuke alla poole vastanutest (47%). 41% vastanute arvates käitub kiusaja vägivaldselt kuna on kodus vägivalda näinud (vt joonis 2.5).

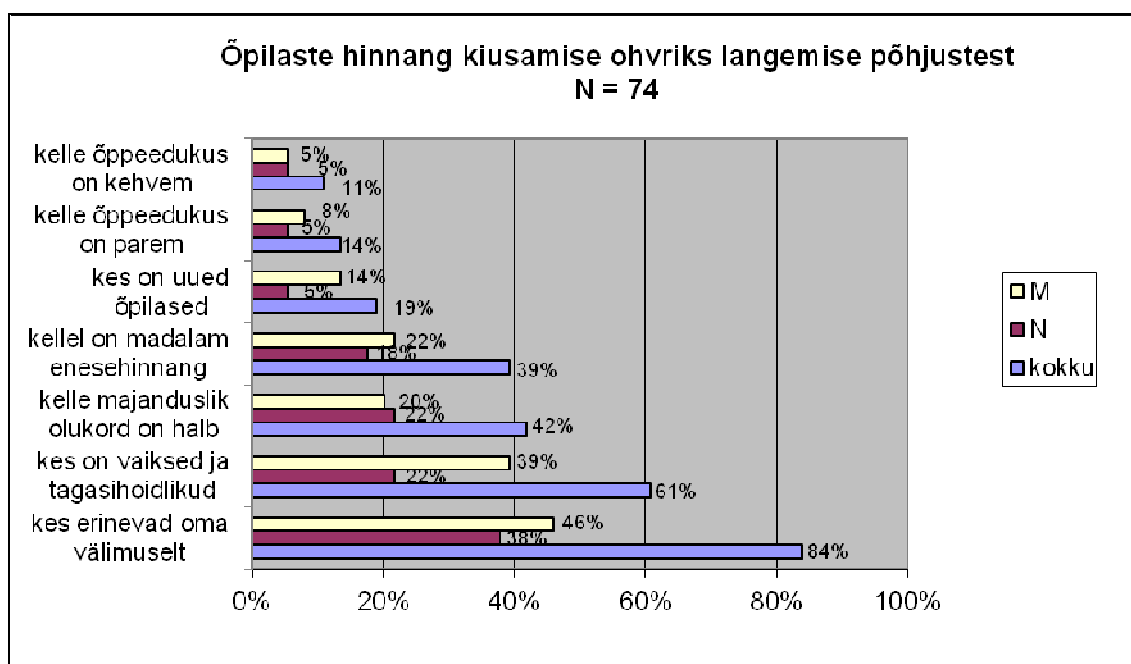
Joonis 2.5. Õpilaste arvamus kiusaja vägivaldsuse põhjustest (%). N – vastanute koguarv (autori koostatud).

Küsimusele, miks ei suudeta probleeme lahendada ilma vägivaldta, arvas 74% vastanutest, et vägivald on kiireim viis probleemi lahendamiseks. Õpilastele tundub, et vägivaldaga saab probleemi kiiresti lahendada ning ei kaaluta või otsitagi muud moodust probleeme lahendada. Vastavalt sellele 47% vastajatest märkis, et neil puuduvad vastavad oskused probleemide teisiti lahendamiseks. 38% vastajatest märkis, et temast pole piisavalt räägitud. Ühel juhul lisati, et need, kes käituvad vägivaldselt, pole ise vägivalda kogenud (vt joonis 2.6).

Joonis 2.6. Põhjuste, miks ei suudeta probleeme vägivaldaga lahendada (%). N – vastanute koguarv (autori koostatud).

Küsimusele, milliseid õpilasi kiusatakse koolis kõige enam, vastas 84%, et kiusatakse neid, kes on välimuselt erinevad, sest nad paistavad teiste hulgast silma. Üle poole (61%) vastanutest märkisid, et kiusatakse neid, kes on vaiksed ja tagasihoidlikud. 42% vastanutest arvasid, et kiusatakse neid kelle majanduslik olukord on halb (näiteks erinevad oma riietuse, hügieeni jne. poolest). 39% vastajatest leidis, et kiusatakse neid, kellel on madalam enesehinnang. 19% vastasid, et kiusatavateks on uued õpilased, kuna nad pole veel leidnud uusi sõpru. Õppeedukuse pärast kiusamist esineb vastavalt - parema õppeedukuse puhul 14% ja kehvema õppeedukuse korral 11% (vt joonis 2.7).

Joonis 2.7. Kõige enam koolis esinevad kiusamise põhjused (%). N – vastanute koguarv (autori koostatud).

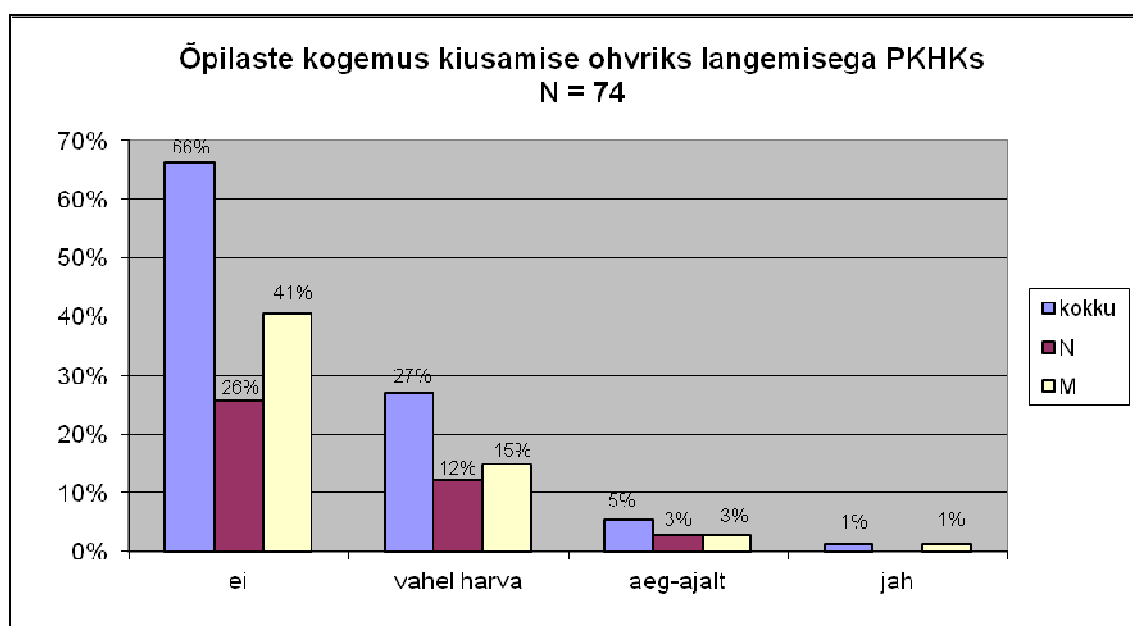
Kokkuvõtvalt kutsekooli õpilaste teadlikkuse kohta koolivägivallast võib öelda, et peamiselt peetakse koolivägivallaks füüsilist vägivalda (lökkamine, tõukamine, löömine jne) ja vaimset vägivalda (norimine, narrimine, hirmutamine, ähvardamine jne). Peamised kiusamise vormid, mida on kogetud õpetajate poolt on alandavad märkused õpilase kohta kogu klassi ees, mille tagajärjel langeb õpilane omakorda ka klassikaaslaste naerualuseks. Selgus, et kiusavad rohkem poisid - nii oma, vanema, kui ka noorema rühma poisid. Tüdrukud kasutavad suuremas osas vaimset vägivalda, mis pole nii märgatav. Kiusaja vägivaldse käitumise põhjuseks peetakse tähelepanu vajadust, sest võib-olla ei paista kiusaja muud moodi teiste õpilaste seast silma ning üritab vägivaldaga tähelepanu saavutada. Tänapäeva ühiskonnas on vanemad tavaliselt hõivatud tööga ning ei jätku piisavalt aega oma lastega rääkimiseks ning arvatavasti on probleemne käitumine laste üks viis ka vanemate tähelepanu saavutada. Probleemide lahendamise puhul, märgiti, et vägivald tundub selleks kiireim viis, sest mõnedel kiusajatel on puudulikud sotsiaalsed oskused ning nende käitumine grupis võib seetõttu langeda vastuollu grupi teiste liikmete käitumisega. Koolivägivalla ohvriks langevad

peamiselt õpilased, kes erinevad oma välimuselt, sest nad paistavad teiste seast silma. Mõned on vaiksed ja tagasihoidlikud ja hoiavad rohkem omaette, nii tunduvad kiusajale „kerge saak” sest ei hakka vastu.

2.3.2 Õpilaste isiklik kogemus koolivägivallaga PKHK-ses

Järgnevalt on esitatud uurimistulemused, mis puudutavad Pärnumaa Kutsehariduskeskus õpilaste kokkupuuteid koolivägivallaga.

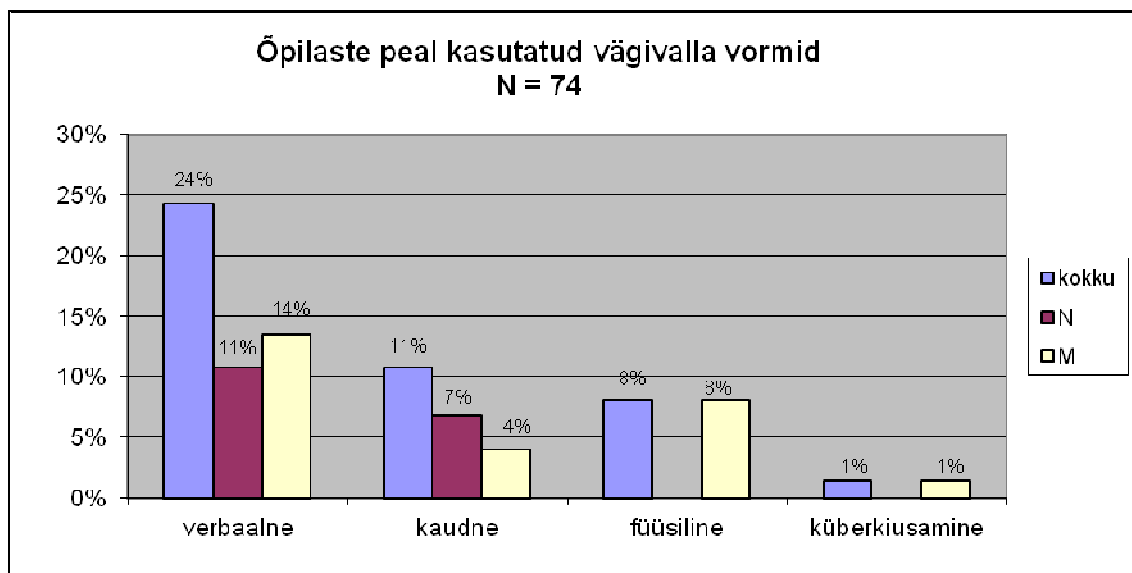
Küsimusele, kas uuritavaid õpilasi on kiusatud, vastas 66% (26% tüdrukuid ja 41% poisse), et neid ei ole koolis kiusatud. 27% vastanutest märkisid, et neid on vahel harva kiusatud. Aeg-ajalt kiusatakse 5% vastanutest. Jah, et õpilane on kogunud kiusamist vastati ühel juhul (vt joonis 2.8).

Joonis 2.8. Õpilaste isiklik kogemus seoses kiusamisega PKHK-s (%). N – vastanute koguarv (autori koostatud).

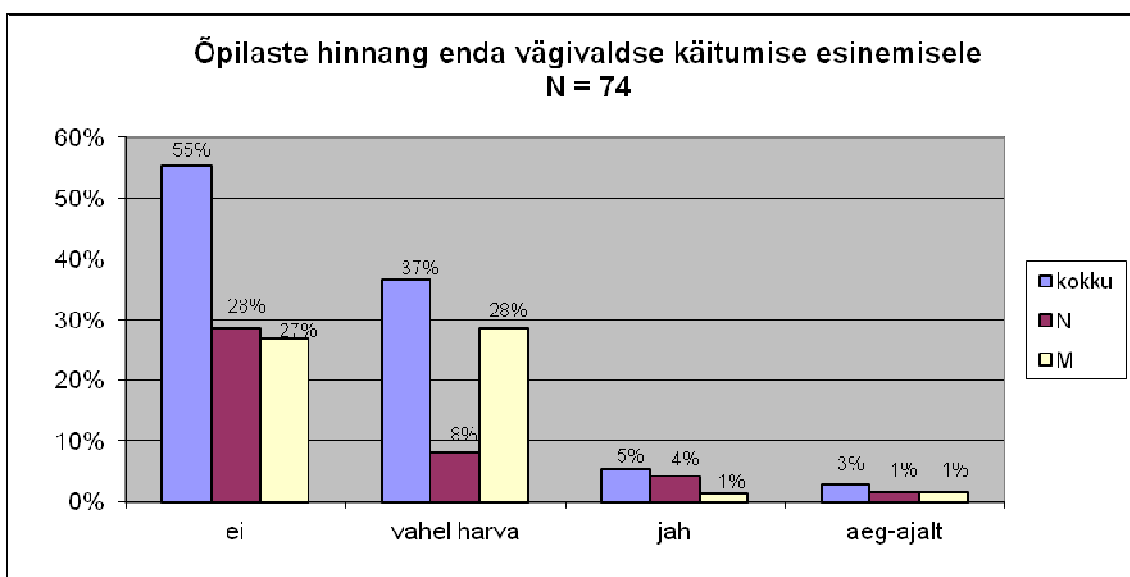
Veidi alla veerandi õpilastest – 24% vastas, et nende peal on kasutatud verbaalset vägivalda (11% tüdrukuid ja 14% poisse). 7% tüdrukutest ja 4% poistest nentis, et nende peal on kasutatud kaudset vägivalda. Füüsilist vägivalda on koolis tundnud 8%

vastanutest ning oluline on märkida, et küsitluse järgi on seda kogenud ainult poisid. Küberkiusamise esinemist märgiti ühel juhul, samuti meessoos esindaja poolt. (vt joonis 2.9).

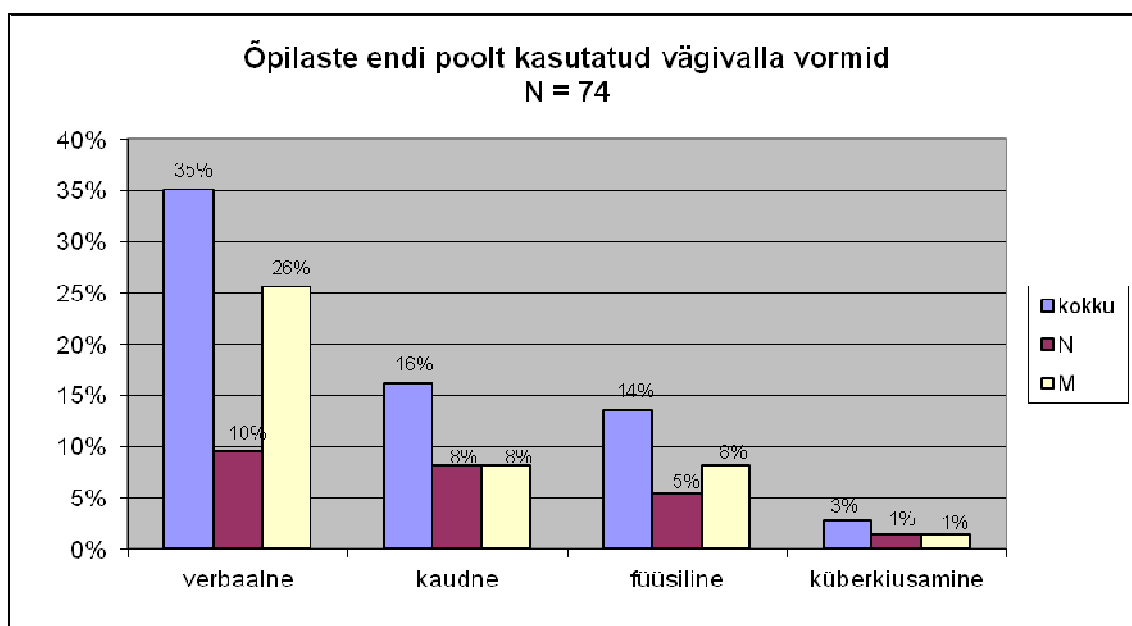
Joonis 2.9. Vägivalda vormid, mida õpilased on koolis tundnud (%). N – vastanute koguarv (autori koostatud).

Üle poole - 55% vastanutest märkis, et nad ei ole kunagi vägivalda kasutanud. 28% vastanud poistest märkis, et on käitunud vahel harva vägivaldselt, neidude seas on vastav protsent 8. Neid kes aeg-ajalt on käitunud vägivaldselt oli 3% vastanutest (vt joonis 2.10).

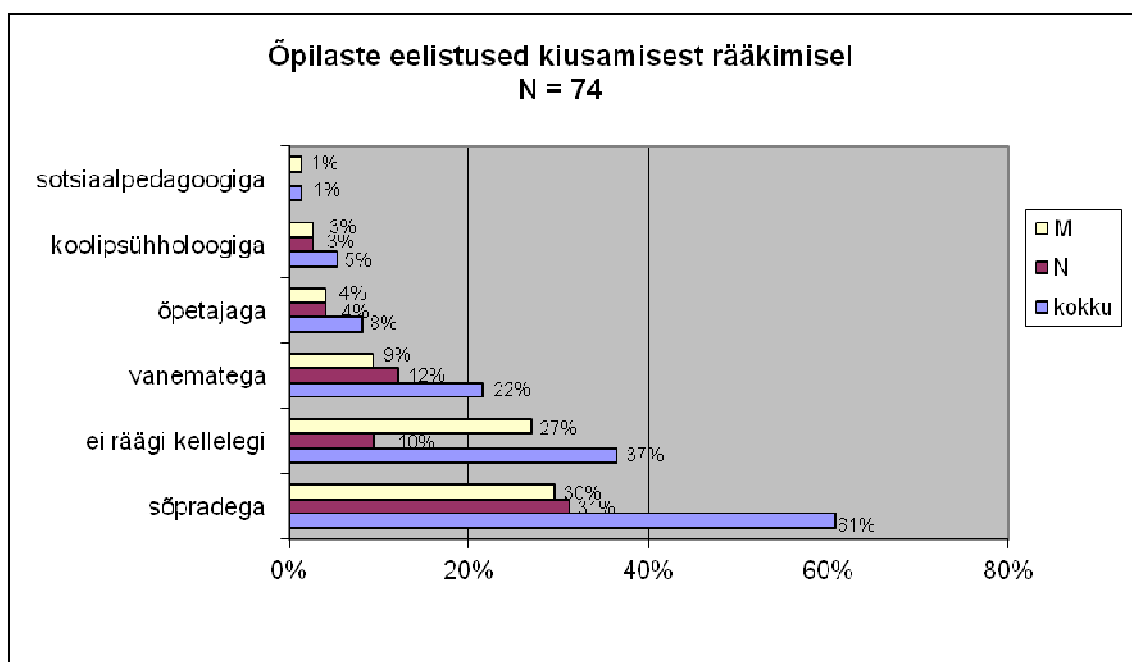
Joonis 2.10. Õpilaste enda vägivalda kasutamise sagedus (%). N – vastanute koguarv (autori koostatud).

Enim õpilaste poolt kasutatavaks vägivalda vormiks oli verbaalne vägivald (narrimine, solvamine jne), seda märkis 35% vastanutest, neist 26% poisid ja 10% tüdrukud. Kaudset vägivalda (kuulujuttude levitamine, tõrjumine jne) kasutasid nii poisid kui ka tüdrukud võrdselt, kokku 16% vastanutest. 5% vastanud tüdrukutest ja 8% vastanud poistest on ise kasutanud füüsilist vägivalda. Küberkiusamist kasutas 3% vastanutest (vt joonis 2.11).

Joonis 2.11. Vägivalla vormid, mida õpilased on ise kasutanud (autori koostatud).

Küsimusele, kellega räägivad õpilased, kui neid kiusatakse, märkis üle poole (61%) vastanutest, et räägivad sõpradega sooliselt jagunes antud vastusevariant peaaegu võrdselt. 37% vastanutest ei räägi kellelegi, kui neid kiusatakse, enamjaolt ei räägi meessoos esindajad (27%). Peale sõprade räägitakse kiusamisest vanematele (22%), õpetajale (8%) ja koolipsühholoogile (5%). Kiusamisest rääkimist kooli sotsiaalpedagoogiga märgiti vaid ühel juhul (vt joonis 2.12).

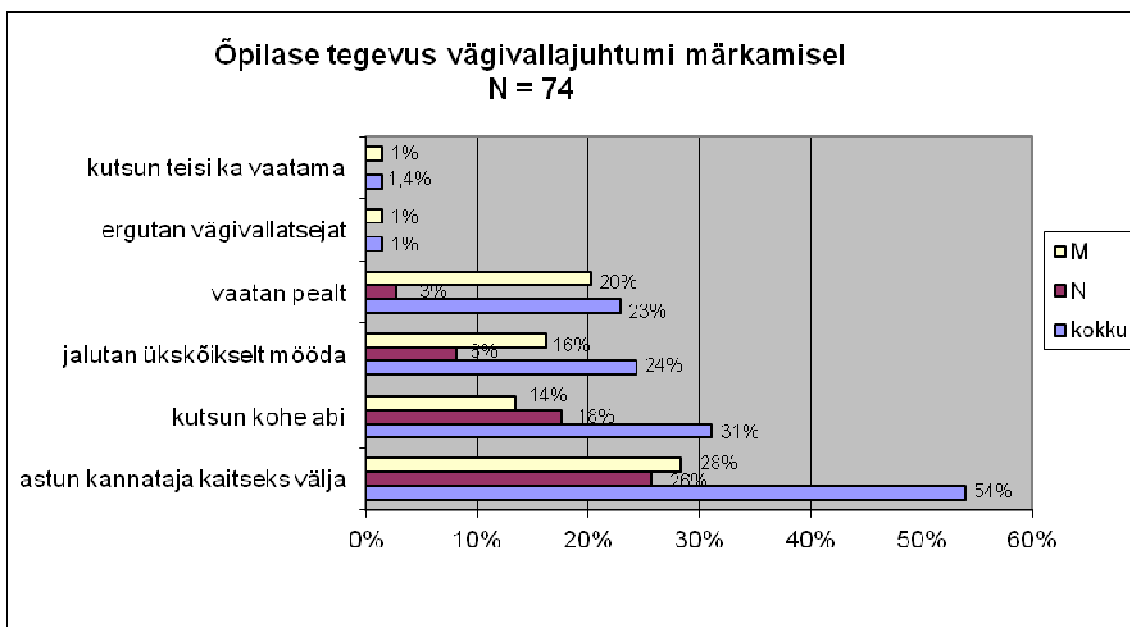
Joonis 2.12. Kellega räägivad õpilased kiusamise korral (autori koostatud).

Kokkuvõtvalt kutsekooli õpilaste isikliku koolivägivalla kogemuse kohta võib öelda, et üle poolte (66%) vastanutest pole ise kiusamist tundnud. Neid, keda on vahel harva kiusatud on natuke üle veerandi (27%). Suuremas osas kasutatakse verbaalset vägivallavormi, milleks on narrimine, solvamine, sõnadega ähvardamine jne. Üle poolte (55%) vastanutest ei ole ise vägivaldselt käitunud. Vahel harva on seda teinud 37% vastanutest ja nendest enamused mehed (28%). Enamjaolt kasutatakse verbaalset ja kaudset vägivallavormi. Kui õpilast kiusatakse, siis räägivad nad esmalt sellest oma sõpradega, keda nad usaldavad. Kahjuks ei räägi umbes kolmandik (37%) vastanutest kellelegi, et neid kiusatakse, vaikijateks on peamiselt mehed - 27% vastanutest, kes ei julge või ei taha oma muret jagada.

2.3.3. Koolivägivalla leevendamise ja ennetamise võimalused õpilase pilgu läbi

Uurides, mida teevad õpilased kui märkavad vägivallajuhtumit selgus, et 54% õpilastest astuvad kannataja kaitseks välja. Seda teevad peaaegu võrdselt nii poisid, kui ka tüdrukud. Need, kes ise ei julge vahele astuda lähevad kutsuvad abi – 31% vastanutest.

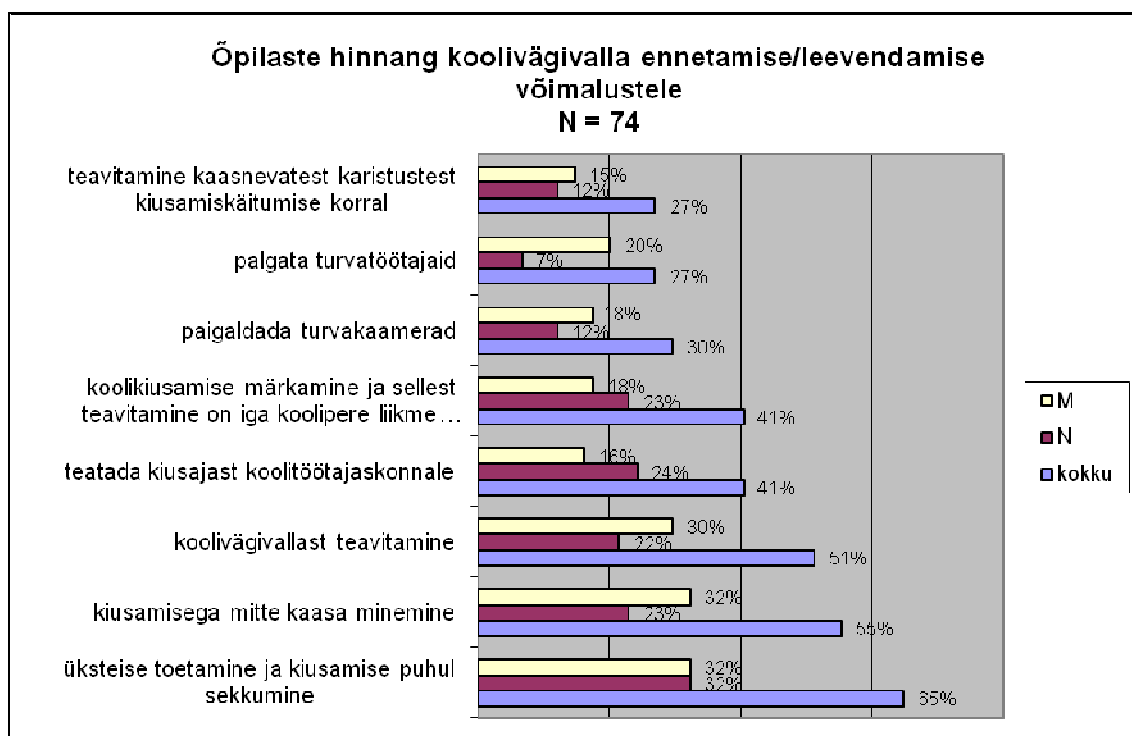
Kahjuks tuleb tõdeda, et õpilasi, kes vägivalda märkavad aga ükskõikselt mööda jalutavad, on natuke alla veerandi (24%) õpilastest. Vägivaldas jäävad pealt vaatama 23% õpilastest, neist valdav enamus (20% poisid) ei tee ohvri kaitseks midagi. Neid, kes ergutavad vägivallatsejat või kutsuvad teisi vägivallajuhtumit vaatama märgiti mõlema soo puhul korra (vt joonis 2.13).

Joonis 2.13. Õpilaste tegutsemisviisi märgates vägivallajuhtumit (autori koostatud).

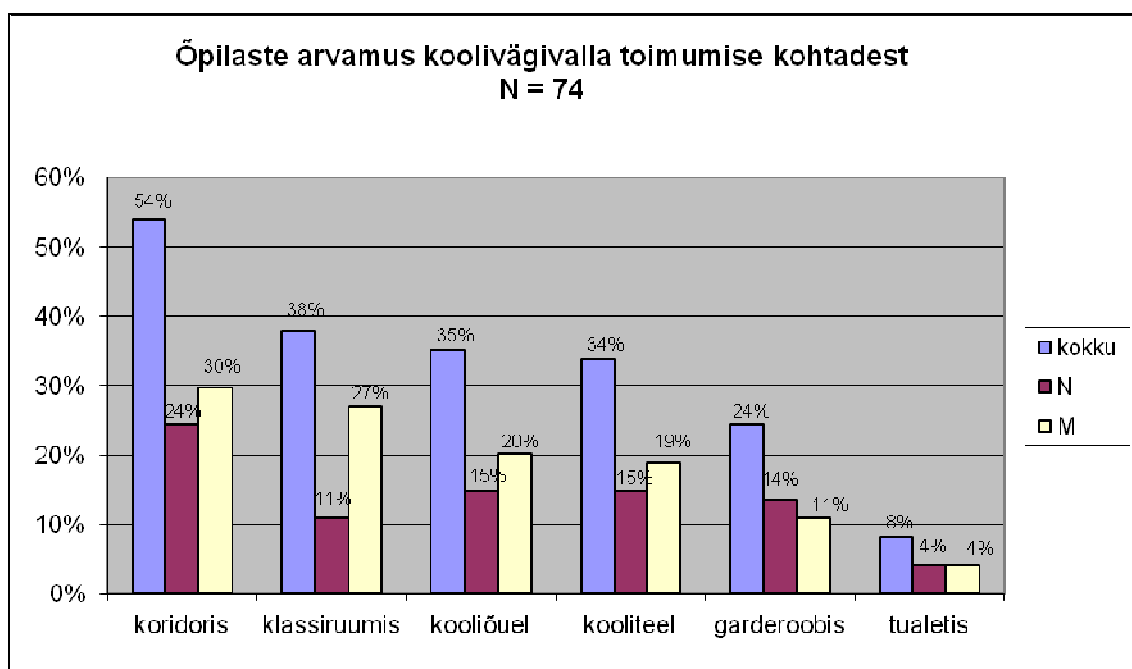
Uurides õpilastelt, kuidas saaks nende arvates leevendada/ennetada koolivägivalda, märkis üle poole (65%) vastanutest, et aitaks üksteise toetamine ja kiusamise puhul sekkumine. 55% õpilastest arvas, et aitab kui kiusamisega kaasa ei minda, kui ei ole pealtvaatajaid, vaid hoopis ohvri kaitseks väljaastujaid, siis kiusaja vähendab kiusamist. 51% vastanutest märkis, et koolivägivallast teavitamine ja sellest rohkem rääkimine, aitaks koolivägivalda ennetada/leevendada. 41% õpilastest pakkus, et kiusamisest tuleks teatada kooli töötajaskonnale. Valvekaamerate paigaldamist (30%) ning turvatöötajate palkamist (27%) pakkusid mõlemat üle veerandi õpilastest. Kui kogu koolil pilk peal hoida, siis ei julgeks kiusajad enam vägivallatseda, sest teavad, et neid jälgitakse.

Teavitamist kaasnevatest karistustest kiusamiskäitumise korral soovisid 27% vastanud õpilastest (vt joonis 2.14).

Joonis 2.14. Õpilaste arvates koolivägivalla leevendamise/ennetamise võimalused PKHK (autori koostatud).

Küsimusele, millises kooliruumis toimub õpilaste arvates kiusamist kõige rohkem, vastas 54% õpilastest, et on kiusamist näinud koridoris. Klassiruumis kiusamist märkis 38% vastanud õpilastest, neist suurem osa (27%) poisid. 35% vastanutest märkis, et kiusamine toimub kooliõuel. Kooliteel kiusatakse 34% õpilastest. Alla veerandi (24%) õpilastest märkis kiusamiskohaks garderoobi. 8% õpilastest märkis kiusamiskohaks tualeti (vt. joonis 2.15).

Joonis 2.15. Kooliruumid, kus õpilaste arvates toimub kiusamine (autori koostatud).

Kokkuvõtvalt õpilaste arvamustest koolivägivalla ennetamise ja leevendamise võimaluste kohta võib öelda, et üle poole (54%) õpilastest, kes märkavad vägivaldajuhtumit astuvad kannataja kaitseks välja ega lase kiusajal ohvriga vägivaldatseda. Need, kes ei julge ise kiusamist takistada märkisid, et kutsuvad kohe abi. Kui kannataja kaitseks keegi välja astub, siis võib kiusajal tekkida hirm, et ohvri poolele asub liiga palju inimesi ja ta tunneb ohtu, mille tõttu kiusamine võib väheneda. 65% õpilastest arvas, et kui õpilased üksteist toetavad ja kiusamissituatsioonides sekkuvad, siis see leevendaks oluliselt kiusamist koolis. Kuna kiusaja kiusab enamasti selleks, et saaks kõrvalseisjatelt tähelepanu, siis arvasid õpilased, et aitaks kiusamisega mitte kaasa minemine. Kuigi koolivägivald on viimasel ajal väga aktuaalne teema, soovib siiski üle poolte (51%) õpilastest, et koolivägivallast räägitaks rohkem.

2.4. Arutelu ja järeldused

Koolivägivald on probleem Eesti koolides ning kuna avalikkuse ette tulevad vägivallajuhtumid on aasta-aastalt tõsisemaks muutunud, siis on ilmselge, et see on probleem, mille ennetamisega ja leevendamisega tuleb järjepidevalt tegeleda.

Uurimusest selgus, et 34% küsitlusele vastanutest on PKHK kaasõpilaste kiusamise ohvriks langenud, see on kolmandik vastajatest ja diplomandi arvates on see üsna suur protsent ning probleemi leevendamisega ja ennetamisega on vaja tegeleda. Kõige enam on kiusatavad langenud verbaalse vägivalla ohvriks (24%) ning kõige vähem toodi välja küberkiusamist (1%). Ise on vägivaldselt käitunud kokku 45% õpilastest sealhulgas poisid ja tüdrukud peaaegu võrdselt. 2002. aastal läbi viidud laiaulatuslik kiusamise uuring üldhariduskoolides tõi välja, et nii ohvrite kui kiusajate hulgas on poisse enam, kui tüdrukuid, diplomandi poolt läbiviidud uuringu tulemused seda ei kinnita ning üheks oletatavaks põhjuseks võib olla suurenenud sotsiaalne surve soolisele võrdsusele ning siinkohal ka tüdrukute soov end sarnaste vahenditega püüda kehtestada nagu seda teevad poisid. Teisest küljest võib ka oletada, et vanuse kasvades muutuvad tendentsid sarnasemaks ning poisid tõmbuvad vägivalla kasutamisega tagasi ja erinevused pole enam nii suured.

Sharpi, Thompsoni (1999) väljatöötatud kogu kooli haarava kiusamisvastase poliitika viiest astmest esimene ütleb, et koolikiusamisega võitlemiseks tuleb esmalt probleemi teadvustada ning diskuteerimise tulemusel võtta ühised seisukohad teemadel, mis on kiusamine ning mida selle vastu ette võtta. Diplomandi läbiviidud uuringust selgus, et PKHK õpilased peavad kiusamiseks eelkõige löömist, peksmist, lükkamist, tõukamist togimist ning verbaalse vägivalla poolelt norimist, narrimist ja ebasündaheid märkusi. Kõige vähem peetakse koolivägivallaks õpetajatele vastuhakkamist. See viimane tulemustest väljatoodud fakt raskendab aga üleminekut mudeli järgmisesse faasi, sest koolivägivalla ennetamises ja leevendamises peaks osalema kogu kooli kollektiiv, kuid kui õpilased on seisukohal, et õpetajale vastuhakkamine on kõige vähemtähtsam koolivägivalla liik, on keeruline motiveerida õpetajaid antud teemal koostööd tegema.

Autor leiab, et siinkohal on suur osa tööd ära teha lastevanematel ja kooli juhtkonnal, kes peaks olema eeskujuks teineteise austamisel ning rõhutama, et koostöö üheks aluseks on võrdne suhtumine osapooltesse.

Teisest küljest on aga Eesti koolisüsteemis välja kujunenud, et õpetajad tagavad klassiruumides ja kooli avalikes ruumides korra, selleks peaks kõik kooliruumides toimuva rohkem nähtavaks muutma, kasutades vajadusel kaameraid vms., sest teadagi leiavad vägivallaaktid aset enamasti siis, kui potentsiaalseid sekkujaid läheduses ei ole. Vägivalla teema suurem avatus ja avalikustamine aitab autori arvates saavutada soovitud diskussiooni ning elavdada selles osalemist.

Peale sellise info kogumist ja analüüsimist tuleks liikuda edasi Sharpi, Thompsoni (1999) mudeli teisele astmele ja tekitada diskussioon vägivalla teemal õpilaste, õpetajate, kõigi teiste koolitöötajate ning lastevanemate vahel. Haaratud võiks veel olla ka kohaliku omavalitsuse, Lastekaitse Liidu või Haridusministeeriumi esindajad, sest nemad on inimesed, kes on enamasti projektide algatamise ja väljatöötamise juures, mis omakorda on seotud kogu kooli haarava kiusamispoliitika kolmanda astmega – ettevalmistus tegevuskava planeerimiseks ja üleminek plaanilt lõplikule poliitikale. Selle etapi käigus teavitatakse kõiki kooliga seotud isikuid, (ka lapsevanemaid) väljatöötatud strateegiast, hakatakse registreerima kiusamisakte ning reageerima kiusamisele, jagatakse rollid ja vastutus kiusamispoliitika elluviimisel ning poliitika järgmine ja hindamine. Antud uurimuste tulemuste põhjal peaksid siis õpilased koolivägivalla kogemisel või pealtnägemisel rääkima sellest sõpradele, vanematele, õpetajatele ning kooli psühholoogile, samuti astuma kannatanu kaitseks ise välja ja/või kutsuma koheselt abi. Kui selline tegevuskava saab toimima ühe kooli raames, siis võiks diplomandi arvates nii mõnigi selline strateegia kasvada välja üleriigiliseks projektiks. PKHK-s läbiviidud uuringu tulemused olid üsna murettekitavad ning siinkohal saab pakkuda kooli juhtkonnale ühe ettepanekuna viia ka nende koolis läbi vägivallateemalist projektitööd.

Neljäs aste Sharpi, Thompsoni (1999) mudelis on kommunikatsioon ja tegevuskava täideviimine. Diplomandi uuringus tuli PKHK õpilaste arvamustest välja, et 37%

kiusatavatest (27% poistest ja 10% tüdrukutest) ei räägi sellest kellelgi ning see on diplomandi arvates märkimisväärne probleem, mille lahendus aitaks oluliselt kaasa koolikiusamise ennetamisele. Üllatavalt vähe räägitakse kiusamisest koolipsühholoogi ja kooli sotsiaaltöötajaga, kokku kõigest 7% vastanutest. Kõige enam räägitakse kiusamise korral sõpradega (61%) ning see valik oli noorte puhul ka üsna ennustatav. Siinkohal oleks diplomandi arvates abi, kui koolipsühholoog ja sotsiaaltöötaja oleksid koolis rohkem nähtavaks tehtud. Tihti peale on kuulda olnud õpilase väiteid, et meil on koolis psühholoogi kabinet ning olen teda kord paar näinud, kuid mida ta täpsemalt teeb ei tea keegi. Siinkohal ongi oluline kooli ja psühholoogi enda roll end nähtavaks teha, igal võimalusel kabineti uks lahti või vähemalt praakil hoida ja võimalikult palju võtta osa kooli ühisüritustest, koosolekutest jne, et saada rohkem kogu koolipere osaks.

Diplomandi jaoks tuli positiivne tagasiside küsimusele, mida õpilased teevad, kui märkavad vägivalldajuhtumit – 54% vastanutest sekkub ja astub kannataja kaitseks välja ning see vastus jagunes peaaegu võrdselt mees- ja naissoo puhul. 26% vastanutest, nendest valdavalt poisid (23%) jäävad pealtvaatajateks, ergutavad vägivaldlatsejat ning kutsuvad ka teisi vaatama. Diplomandi arvates vajaks see grupp kõige enam tööd, et nende suhtumist ja arusaamu vägivaldlatsemisse muuta. 24% vastanutest jalutab ükskõiksest mööda ning võttes arvesse, et inimesed reageerivad ohuolukordades erinevalt, siis tuleks arvestada, et peaaegu võimatu on saavutada olukorda, et kõik ülekohtu märkajad reageeriks ja sekkuksid. Paratamatult on igas eluvaldkonnas ükskõikseid kõrvaltvaatajaid ning nii ei ole ka vägivalldajuhtumeid koolis selleks mingi erand. Teisest küljest tuleks kindlasti rõhutada, et kooli juhtkond, õpetajad ja koolitöötajad ei jäta vägivalldajuhtumitele reageerimata.

Uuringust selgus ka, et PKHK-ses on õpilased tundnud õpetaja poolset kiusamist. Kõige enam toodi välja alandavaid märkusi õpetaja poolt – 47%, neist 26% tüdrukute hulgas. Kui võrrelda seda tulemust K. Kõivu poolt 2005. aastal Eesti 14-ndal üldhariduskooli 5.-7. klasside õpilaste ja õpetajate seas läbiviidud koolikiusamise uuringuga selgub, et viimaste seas tajuvad alandavaid märkusi 14% vastanutest ning kõige rohkem mainiti õpetaja poolse kiusamiskäitumisena karjumist (23%). Karjumine, pilkamine, solvamine,

sõimamine oli PKHK õpilaste uuringus teisel kohal (34%). Mõlema uurimuse puhul jäid skaala madalamasse osasse füüsiline vägivald ja ähvardamine füüsilise vägivallaga. Põhikooli õpilastest märkisid füüsilise vägivalla kasutamist 4,16% ning ähvardamist füüsilise vägivallaga 2%. PKHK õpilastest märkisid füüsilise vägivalla kasutamist õpetaja poolt 7% ning hirmutamist, ähvardamist füüsilise vägivallaga 10% vastanutest. (Võrdlusandmed Kõiv 2006: 60-73).

Tuginedes läbiviidud uurimusele pakub autor välja omapoolsed ettepanekud koolivägivalla ennetamise ja leevendamise võimaluste kohta:

- Kogu koolipere on koheselt kohustatud reageerima igasugusele vägivallale ning vägivallatsejatesse tuleb suhtuda taunivalt.
- Abi saamise info peab olema ohvritele ja pealtnägijatele kättesaadav ning õpilasi tuleb julgustada ebaõiglusest rääkima.
- Ka kutsekoolid peaksid olema kaastatud erinevatesse vägivalla vastastesse kampaaniatesse ja projektidesse.

Koolivägivalla uuringutele baseerudes võib öelda, et koolivägivald on tõsine probleem ja kool peab tegema kõik endast oleneva, et kindlustada iga õpilase turvalisus. Ennetustöö vajab nii õpetajate, lapsevanemate, õpilaste endi kui ka kooli tugitöötajate tihedat koostööd.

KOKKUVÕTE

Koolivägivallaga seotud uuringuid on viimase kolme aastakümne jooksul tehtud üsna intensiivselt ning paljudes neist kajastuvad ikkagi tulemused, et koolivägivalda esineb erinevates vanuserühmades, mõlema soo puhul ning vägivalda liigid erinevad ja kanduvad aja jooksul ühest liigist teise. Veel 30 aastat tagasi ei olnud kuigi tõenäoline, et õpilasi oleks tabanud küberkiusamine, kuid tänapäeval on sellest saanud arvestatav kiusamise viis.

Antud diplomitöö eesmärgid olid avada koolivägivalla olemus PKHK õpilaste silmade läbi, uurida kas ja kuidas avaldub koolivägivald ning –kiusamine kõnealuses koolis ja uurida õpilaste arvamust koolivägivalla ennetamise ja leevendamise võimalustest.

Uurimus viidi läbi kvantitatiivse uurimusena. Andmekogumismeetodina kasutati erinevate kursuste õpilaste seas anonüümset kirjalikku küsitlust. Lõplik valim andmetöötluseks jäi 74. Saadud andmed sisestati Exceli programmi ning töös olevates joonistes on kajastatud õpilaste erinevad seisukohad eristatuna sugude lõikes.

Küsitluse läbiviimisega ja andmete analüüsiga said vastatud kõik töö eesmärgiks olnud uurimusküsimused. Uurimuses osalenud noorte jaoks oli vägivald peamiselt füüsilist laadi: löömine, pekmine, lükkamine, tõukamine togimine ning vägivalda olemuse hindamise lõppu jäid küberkiusamine ja õpetajatele vastuhakkamine. 27% vastanutest on PKHK-s kogenud koolivägivalda, mis on üllatavalt suur number ja peaks olema selge signaal kooli töötajatele, et vägivald on seal probleemiks ning sellega tuleb tegeleda.

Uurimusest selgus ka, et PKHK õpilased on koolis kõige enam kasutanud verbaalselt vägivalda, ent koolivägivalla olemuse hindamisel pidasid nad kõige hullemaks füüsilist käitumist ohvri suhtes. Suurimaks vägivaldaaktide põhjuseks toodi ohvri välimuselt erinevust, kiusatakse neid, kes on vaiksed ja tagasihoidlikud ning neid kellel on halb majanduslik olukord.

Uurimusest selgus ka, et vägivald ei esine ainult õpilane-õpilane tasandil vaid seda tuleb ka ette õpilane-õpetaja tasandil ning suurimaks õpetaja poolseks vägivaldsemiseks peeti alandava märkuse tegemist õpetaja poolt.

Õpilaste enda sõnul võiks koolivägivalla leevendusvahendiks olla üksteise toetamine ja sekkumine kiusamise korral, kiusamisega mitte kaasa minemine ja koolivägivallast teavitamine. Siinkohal on aga probleemne, et 37% vastanutest väitis, et ei räägi toimunud vägivaldaaktidest mitte kellelegi, mis tegelikult oleks probleemi ilmsikstulekuks ja lahenduste leidmiseks hädavajalik. Uuringu tulemustest selgus, et enim vägivaldajuhtumeid leiab aset koridorides ja klassiruumis ning siin on autori arvates üsna tõenäoline, et leidub ka pealtnägijaid, kelle võimuses on sekkuda ja abi kutsuda. 54% vastanutest teatas, et astub vägivaldajuhtumit märgates ohvri kaitseks välja.

Eesti koolid on erinevates töö staadiumites, et välja töötada koolivägivalla vastast sekkumist. Võrreldes PKHK-se ja Tartu Kutsehariduskeskuse sisekorraeeskirja, tuli välja, et Tartu Kutsehariduskeskuse õpilaste sisekorraeeskiri tõi otseselt välja, et õpilasel on keelatud kaasõpilaste vastu füüsilise ja vaimse vägivalla rakendamine. Mis ütleb selgelt, et igasugune vägivalla kasutamine on koolis taunitav.

Antud uurimuse põhjal võib kokkuvõtvalt öelda, et õpilastel on üsna selge arusaam koolivägivalla olemusest ning selle avaldumisest ja oluline ei ole ainult võitlus koolikiusamise vastu vaid intensiivse koostöö arendamine ennetustööks nii kooli, kui ka ühiskonna tasandil.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Bachmann, T. & Maruste, R.** 2001. Psühholoogia alused. Tallinn: Ilo.
2. Eesti põhikooli- ja gümnaasiumiseadus 2010. Riigi Teataja I osa, 2012, nr 41, art 240. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012020>].
3. **Hyman, I., Weiler, E. Perone, D., Romano, L., Britton, G. & Shanock, A.** (1997). Victims and victimizers: The two faces of school violence. In A. P. Goldstein & J. C. Conoley (Eds.), School violence intervention: A practical handbook. New York and London: The Guilford Press, 426 – 459.
4. **Junger-Tas, J.** (1999). The Netherlands. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.). The nature of school bullying: A cross-national perspective. New York: Routledge, 205 – 223.
5. **Jõks, A.** Vägivald kui vaimust vaese vahend. – Õpetajate Leht, 30.märts 2007, lk 7.
6. **Kõiv, K.** 2002. Koolivägivald sünnitab heidikuid. – Eesti Päevaleht, 3.05.2002, lk 18.
7. **Kõiv, K.** 2003a. Muutused koolikiusamises eesti koolides viimastel aastatel. - Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Artiklite kogumik III (lk. 17 – 27). Tartu: OÜ Vali Press.
8. **Kõiv, K.** 2003b. Mõningaid praktilisi näpunäiteid seoses koolikiusamise ennetamise ja tõkestamisega. – Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Artiklite kogumik IV. Tartu: OÜ Vali Press.
9. **Kõiv, K.** 2006. Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning

õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium ning Lastekaitse Liit.

10. Küberkiusamine [<http://www.koolirahu.eu/index.php?id=10946>]. 10.03.2009.
11. Lastekaitse Liidu projekt „Võitlus koolikiusamisega“ [<http://www.lastekaitseliit.ee/?id=12698>]. 10.03.2009.
12. **Leino M., Männik, M.** 1996. Probleemne laps tavakoolis. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
13. **Olweus, D.** (1993). Bullying in school: what we know and what we can do. Oxford: Blackwell.
14. **Pervin, K. & Turner, A.** (1998). A study of bullying of teachers by pupils in an inner London school. Pastoral Care, December, 4 – 10.
15. Politsei- ja Piirivalveamet [<http://politsei.ee/et/nouanded/noorele/koolivagivald/index.dot>]. 25.04.2013.
16. Projekt „Ei vägivallale!“ Lastekaitse Liidu konverentsi materjal, 2002, 44 lk.
17. Projekt „Meie lapse mured: ei vägivallale ehk kuidas me tuleme toime koolivägivallaga“ Lastekaitse Liidu konverentsi materjal, 2003, 53 lk.
18. Projekt „Valikuvabadus“. Eesti Vabariigi Justiitsministeerium [<http://www.just.ee/19273>] 8.03.2012.
19. Programm „Koolirahu“ [<http://koolirahu.eu/index.php?id=10540>]. 13.03.2012.
20. Pärnumaa Kutsehariduskeskuse sisekorraeeskiri [<http://www.hariduskeskus.ee/images/stories/dokumendid/sisekorraeeskiri.pdf>] 8.04.2013.

21. Pärnumaa Kutsehariduskeskuse õppekorralduseeskiri
[\[http://www.hariduskeskus.ee/images/stories/oppekorraldus/kinnitatud.pdf\]](http://www.hariduskeskus.ee/images/stories/oppekorraldus/kinnitatud.pdf).
 8.04.2013.
22. **Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Osterman, K. & Kaukiainen, A.** (1996). Bullying as a group process: Participants roles and their relations to social status within the group. *Agressive Behaviour*, 22, 1 – 15.
23. **Sharp, S., Smith, P. K.** 2004. Võitlus koolikiusamisega: juhised turvalise koolikeskkonna loomiseks. s.l.: Haridus- ja Teadusministeerium.
24. **Smith, P. K.** (1999). England and Wales. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. New York: Routledge, 68 – 90.
25. **Sullivan, K.** (2001). *The anti-bullying handbook*. Oxford and New York: Oxford Univerity Press.
26. **Sullivan, K., Cleary, M. & Sullivan, G.** (2004). *Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla*. Tartu: AS Atlex.
27. **Strömpl, J., Selg, M., Soo, K., & Šahverdov-Žarkovski, B.** 2007. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. *Sotsiaalministeeriumi toimetised* 3, 7–121.
28. Tartu Kutsehariduskeskuse sisekorraeeskiri
[\[http://khk.ee/uploads/sisekorra_eeskiri_2011.pdf\]](http://khk.ee/uploads/sisekorra_eeskiri_2011.pdf). 8.04.2013.
29. **Walker, H. M., Colvin, G & Ramsey, E.** (1995). *Antisocial behaviour in schools: Strategies and best practice*. USA: Brooks/Cole Publishing Company.

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitlus

Ankeetküsitlus õpilastele

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on välja selgitada koolivägivalla olemasolu, õpilaste teadlikkus sellest ja kuidas leevendada koolivägivalda. Ankeetküsitluse tulemusi kasutatakse Pärnumaa Kutsehariduskeskuse hetkeolukorra ülevaate saamiseks. Küsitlusele vastamine on anonüümne ja sellega seoses palume Teil vastata küsimustele ausalt, et saada täpsemat pilti koolivägivallast. Palun tõmba ring või tee rist kõige sobivamate vastusevariantide ümber.

Andmed vastaja kohta

1. Sugu M N

2. Vanus

3. Rahvus

- eestlane
- venelane
- muu

4. Mitmendal kursuses Sa õpid?

- 1. kursusel
- 2. kursusel
- 3. kursusel
- 4. Kursusel

5. Milline on Sinu enda arvates Sinu õppeedukus?

- väga hea
- hea
- keskmine
- halb
- väga halb

Teadlikkus koolivägivallast

6. Kas Sa tead mis on küberkiusamine?

- jah
- olen midagi kuulnud
- ei

Lisa 1 järg

7. Mis on Sinu arvates koolivägivald?

- isiklike esemete äravõtmine
- kooliasjade, riiete ja jalanõude peitmine
- lükkamine, tõukamine, togimine
- juustest tirimine
- löömine, peksmine
- norimine, narrimine
- poiste ebasüüdsad märkused tüdrukute välimuse kohta
- hirmutamine, ähvardamine
- valetamine
- laimujuttude levitamine
- õpetajale vastuhakkamine

8. Kas Sinu koolis on esinenud õpetajate poolset kiusamist?

- alandavad märkused
- füüsiline vägivald
- hirmutamine
- karjumine, pilkamine
- solvamine, sõimamine
- ähvardamine füüsilise vägivallaga
- ähvardamine sõnadega
- muu

9. Kes kiusavad Sinu arvates õpilasi kõige rohkem?

- oma klassi tüdrukud
- oma klassi poisid
- vanemate klasside tüdrukud
- vanemate klasside poisid
- nooremate klasside tüdrukud
- nooremate klasside poisid
- õpetajad
- teised koolitöötajad

10. Miks käitub Sinu arvates kiusaja vägivaldselt?

- nad on kodus vägivalda näinud
- nad on ise selle ohvriks langenud
- nad tahavad sarnaneda iidoliga
- sõprade mõjul
- neil on tähelepanuvajadus

Lisa 1 järg

11. Miks ei oska õpilased probleeme lahendada vägivaldsete?

- neil puuduvad vastavad oskused
- teemast pole kodus ega koolis piisavalt räägitus
- vägivald tundub kiireim viis probleemi lahendamiseks

12. Milliseid õpilasi kiusatakse Sinu arvates koolis kõige rohkem?

- kelle majanduslik olukord on halb
- kes erinevad oma välisuselt
- kes on vaiksed ja tagasihoidlikud
- kes on uued õpilased
- kelle õppeedukus on parem
- kelle õppeedukus on kehvem
- kellel on madalam enesehinnang

Isiklik kogemus vägivaldsete

13. Kas Sind on Pärnumaa KHK ses kiusatud?

- jah
- aeg-ajalt
- vahel harva
- ei (jätka küsimusega nr 14)

14. Millist vägivaldset vormi on Sinu puhul kasutatud?

- füüsiline (tõukamine, löömine, lükkamine jne)
- verbaalne (narrimine, solvamine, sõnadega ähvardamine jne)
- kaudne (kuulujuttude levitamine, tõrjumine, jälitamine jne)
- küberkiusamine (teiste e-maili sisse murdmine, ähvardavate e-mailide saatmine jne)

15. Kas Sa oled ise käitunud vägivaldsete?

- jah
- aeg-ajalt
- vahel harva
- ei (jätka küsimusega nr 16)

16. Millist vägivaldset vormi Sa kasutasid?

- füüsiline (tõukamine, löömine, lükkamine jne)
- verbaalne (narrimine, solvamine, sõnadega ähvardamine jne)
- kaudne (kuulujuttude levitamine, tõrjumine, jälitamine jne)
- küberkiusamine (teiste e-maili sisse murdmine, ähvardavate e-mailide saatmine jne)

Lisa 1 järg

17. Kellega räägid kui Sind kiusatakse?

- õpetajaga
- koolipsühholoogiga
- kooli sotsiaalpedagoogiga
- vanematega
- sõpradega
- ei räägi kellelegi

Koolivägivalla leevendamine/ ennetamine

18. Kui Sa märkad juhuslikult vägivallajuhtumit, mida siis teed?

- vaatan pealt
- jalutan ükskõikselt mööda
- astun kannataja kaitseks välja
- ergutan vägivallatsejat
- kutsun kohe abi
- kutsun teisi ka vaatama

19. Kuidas Sinu arvates saaks leevendada/ ennetada koolivägivalda?

- koolivägivallast teavitamine
- kiusamisega mittekaasa minna
- toetama üksteist ja kiusamise puhul sekkuda
- teatada kiusajast koolitöötajaskonnale
- teavitamine kaasnevates karistustest kiusamiskäitumise korral
- palgata turvatöötajaid
- paigalda turvakaamerad
- koolikiusamise märkamine ja selle teavitamine on iga koolipere liikme kohustus

20. Millises kooliruumis Sinu arvates toimub kiusamist kõige rohkem?

- klassiruumis
- garderoobis
- kooliteel
- kooliõuel
- tualetis

Aitäh küsimustele vastamast!

SUMMARY

POSSIBILITIES TO FORESTALL AND MIDIGATE SCHOOL VIOLENCE IN VOCATIONAL CENTRE OF PÄRNU COUNTY (VCPC)

School violence has become more increasing problem during the last decades. If 15 or 20 years ago the main ways how violence in schools was expressed was mockery and different physical ways of teasing but nowadays ther has been added cyberteasing and also the part of mental violence has grown.

The aim of the diploma thesis is to give an overview of school violence, describe some researches that has been done and their results, give some examples how Estonian government coordinates projects that should help midigate school violence and analyse what VCPC students know about the school violence and how they would fight against it. The three main questions of the research were:

1. What VCPS students know about the school violence?
2. How is school violence expressed in VCPS?
3. What students think how they can forestall and midigate the school violence?

The data for the research was collected from 74 students from age 16 – 22 via anonymous questionnaire. The youngsters who participated in the research mostly concieve school violence as pphysical violence for example beating and pushing. But as there is violence between students the youngsters also pointed that sometimes there is a violence on student-teacher level. The most common way how teachers are violent is making humiliative remarks for students. 66,2% (49 students) has experienced violence in VCPS. This is a high number and it should be taken as a signal for school management and teachers that it is nessesary to work with this problem.

Diploma candidate found from research results that students would like to decrease the violence problem by being more supportive by each other, active intervention by school workers and other students when they see someone acting violent or planning to do it,

not participate in teasing and always let adults or someone who can help be informed of violence.

The research also showed that 36,5% of participated students don't tell nobody about the seen or experienced violence action and this is very problematic case working against violence. 54% of participated students announced that while noticing the violent act they will stand up for a victim.

According to the research the diploma candidate proposes the following ways to forestall and mitigate school violence:

- Students, teachers and all other school workers are obliged to react immediately to any violence and monitor their own behaviour.
- Helping and supporting information must be public and quickly found by students and school collective and they all should be encouraged to talk about fears they have according to problems at school.
- Different Estonian Vocational Education Centres should be more related to public projects and campaigns fighting against school violence.

School violence is a serious problem and every school is responsible for its students safety. Anticipation can be more successful if there is intensive cooperation between students, teachers, parents and school social workers and psychologist.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

_____)
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille _____ juhendaja _____ on

_____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **15.05.2013**